

SZEMLE

Lenin. Bibliográfia születésének 90. évfordulójára. Bp. 1960, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. 76 l.

Az a fokozott érdeklődés, amely hazánkban LENIN elmélyült tanulmányozása iránt egyre nagyobb tömegek körében megnyilatkozik, sürgősen veti fel LENIN műveinek pontos, tudományos igényű bibliográfiai összeállítását. Addig is, míg a közeljövőben az MSzMP Párttörténeti Intézete kiadásában napvilágot fog látni a Lenin-életmű teljes bibliográfiája, igen hasznos szolgálatot teljesített a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, amikor LENIN születésének 90. évfordulójára közzétette a LENIN-ről magyar nyelven megjelent tudományos és szépirodalmi munkák bibliográfiai válogatását.

A bibliográfia összeállítóit, ECSEDY Andorné és GÁLICZKY Éva elismerést érdemelnek politikai és szakmai felelősséggel végzett munkájukért. Nagy anyagot dolgoztak fel, amely, ha nem is közelíti meg az abszolút teljességet, de így is több mint 600 címet közöl a külföldi és magyar szerzők LENINnel foglalkozó tudományos és szépirodalmi munkáiról, amelyek 1945 után jelentek meg magyar nyelven. Érdemes összevetnünk ezt a munkát — hogy a vállalkozás jelentőségét és az anyag nagyságát megértsük — azzal a füzetcskével, amelyet ugyancsak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár adott ki a Népszerű Könyveszeti Sorozatban 1953-ban *Mit olvassunk Lenin elvtársról magyar nyelven* címmel és amely még csak 62 magyar nyelvű műről tudott számot adni. Ez a bibliográfiai alap bővült ki most sokszorosára.

ECSEDY Andorné és GÁLICZKY Éva munkája jól megszerkesztett, figyelemre méltó megoldásokat tartalmaz. A bibliográfia előtt LENIN életének és tevékenységének eseménynaptárát közli. A címanyagot témakörökre bontva rendszerezi, amivel könnyen áttekinthetővé és kezelhetővé válik az anyag. Az első nagy témakör Lenin életével foglalkozó cikkek, tanulmányok adatait közli. Különösen jólsikerült az a része, amely felsorolja a magyar visszaem-

lékezéseket LENIN-re. A LENIN tevékenysége című fejezet magyar vonatkozású anyaga, mely LENIN és a magyar munkásmozgalmak kapcsolatára hívja föl figyelmünket, a teljesség igényével léphet fel. A harmadik fejezet az élő leninizmus és a Lenin-évfordulók bibliográfiai adatait gyűjti össze. A kötet anyagának használhatóságát jelentősen emeli a negyedik, az utolsó témakör. Ebben az olvasók azoknak a szépirodalmi munkáknak a felsorolását kapják, amelyek LENIN alakjával és tevékenységével foglalkoznak. Ez a kötetnek különösen szép, sok váratlan örömmel szolgál az olvasónak, ha néhány adattal ki is lehetne egészíteni. (Hiányzik belőle pl. BENJAMIN László verse *Leninről*, KOMJÁT Aladár két verse: *Proletár Magyarország marsol*; *November 7.*)

A könyv szerkesztésbeli sajátosságaiból következik, hogy egyes munkák beosztása egyik, vagy másik témakörbe néha bizonytalan. Így adódnak átfedések. Pl. ERDŐS Péter cikke: *Lenin az I. osztály elsődleges fejlődésének törvényéről*, két helyen szerepel, *Lenin — a szocialista ipar szervezője c. fejezetben* és a *Lenin közgazdasági munkásságával* foglalkozó témánál. Vagy JOVÁNOVIC Miklós *Életveszélyes élet c. ifjúsági regénye KRUPSKÁJA életéről* szól, nem indokolt, hogy a családtagok és az ULJANOV-család barátainak visszaemlékezései közé legyen besorolva.

A főtémakörökön belüli csoportosítást általában helyeselni lehet, mindössze a *Bolsevik harcostársak Leninről c. fejezet* kívánkozott volna a LENIN és GORKIJ fejezet elé. Hiányoljuk továbbá, hogy nem került be a címek közé REJTŐ István cikke (*Irodalomtörténet* 1951. 4. sz.), amelyben ismereti LENIN megjegyzéseit és módszertani útmutatásait, melyeket a bibliográfiai munkához fűzött.

Mindezek ellenére a bibliográfia egészében véve igen fontos, jól sikerült, hézgapótló mű, jelentősen elő fogja segíteni a leninizmus és a munkásmozgalmak kérdéseivel foglalkozók munkáját. KENYERES ÁGNES

Karacs Ferenc térképészítő-rézmetsző művész (1770—1838). Tanulmányok. (Szerk. és bev. KÁLINFALVAY Béla. [Ill.] MENYHÁRT József.) Kiad. a Hazafias Népfront Püspökladányi Községi Bizottsága. [Püspökladány], 1958 [1959]. Debrecen. 47 l.

Az elmúlt évben a Hazafias Népfront Püspökladányi Községi Bizottsága lelkes relikviagyűjtés után „Karacs Ferenc emléké”-et rendezett, s megteremtette egy „Karacs-emlékszobával” a későbbre tervezett püspökladányi tájmúzeum alapjait. KARACS a magyar rézmetszés egyik kiemelkedő alakja, a magyar térképészeti úttörője ugyanis „Püspökladányfi”-nak vallotta magát, és 120 évvel ezelőtt (1838.) fejezte be áldozatos és eszméihez mindig hű életét.

Az emléké programja alapján állították össze ezt a kiadványt, amely újabb KARACS-művekről vagy munkásságának eddig ismeretlen eredményeiről nem számolhat be, de példát mutat arra, hogy a helyi patriotizmus milyen úton juthat el a megismerésig az utókor szeme elé állítva a község neves szülöttjének alakját, felkutatva élete műveit, eseményeit és hatásait. Ennek a munkának méltó közép-pontja a helybeli középiskola, melyet róla neveztek el.

A könyvecske ismeretterjesztő célzatú, néhány kisebb-nagyobb tanulmányt foglal magában. Ezek egyike (KECSKÉS Gyulától) helytörténeti jelentőségű, Ladányt KARACS korában mutatja be; BELLAI Sándor regényes életrajzában — eddigi források alapján — színesen ismerteti a művész élete folyását; a harmadik tanulmány (TÓTH Ervin) művészettörténeti képet ad a művészet akkori helyzetéről, KARACS munkásságának jelentőségéről. Helyenkint téves adatok csúsztak be. (Pl. „Berkenye” János rézmetsző (28. l.) BERKEN, BERKENY helyett; vagy: KARACS gyűjtötte össze és adta ki az általa másolt okleveleket Oklevél-Hasonmások Gyűjteménye címmel (35. l.), — holott ezeket HORVÁTH Árpád oklevéltani jegyzetei mellé adták ki 1833-ban; vagy: a rézmetsző utolsó művének mondja a *Tabulae Numismaticae* címlapját (34. l.), pedig ez csak PATAKI: *A magyar rézmetszés története* c. műben lévő számsorban az utolsó, és pedig azért, mert a szerző az időrendi felsorolás után említi meg a dátum nélküli metszeteket.) A negyedik tanulmány az egyetemes történelemnek azt a szakaszát ismerteti, amely rézmetsző-művésznünk életére esik.

A csinos kiállítású könyvecske fametszetes címlapjával, KARACS-metszetek fényképfelvételeivel gondos munka, és mind írónak, mind a szervezőknek lelkesedését és egyszerűségét dicséri. NAGYDIÓSI GÉZÁNÉ

A retrospektív magyar nemzeti filmográfia első kísérletéről. *Magyar Filmográfia.* (1901—1931, 1931—[19]58-ig Magyarországon készült játékfilmek főcímlistái.) Összeáll. Kovács Ferenc. Bp. 1958 [1959], Színház és Filmtudományi Intézet. 2 db.

A Színházstudományi és Filmtudományi Intézet új kiadványa, a *Magyar Filmográfia* első és második kötete régi vágya volt a filmtudomány művelőinek. Főlegesen újra felsorolni azokat az indokokat, amelyek nagyon is sürgették ennek a munkának az elvégzését, elég csak annyit mondanunk, hogy filmtörténészeink végre megkapták első és nélkülözhetetlen műszerüket. Tegyük hozzá, ideje volt. Hatvan év nem nagy idő, de egy új, rohamléptekkel fejlődő művészet első hatvan esztendejét nem lehet a szokott mértékkel mérni. A bimbózás és virágfakadás ideje mindig a legérdekesebb, talán a legjellemzőbb is, de sajnos, éppen erről az időszakról marad fenn a legkevesebb dokumentum. Mire észbekapunk, és rögzíteni akarjuk a kialakulás folyamatát, addigra már csak fáradságos munkával tudjuk összegyűjteni az adatokat, és kérdéses marad a munka teljessége.

Késve, de talán nem későn fogott hozzá Kovács Ferenc a magyar retrospektív filmográfia összeállításához. Uttörő munkát végzett, hiszen még nem alakultak ki a filmográfiai tevékenység normái, módszerei. Ezért, ha néhány bíráló megjegyzéssel illetjük is művét, nem érdemét akarjuk csorbítani, hanem inkább a filmográfia módszertanához szólunk hozzá.

A filmográfiai munkához nem lehet addig hozzáfogni, ameddig az alapelvek nem tisztázódtak. Valószínűleg Kovács Ferenc is ezt az útát járta, sajnos azonban, hogy a szükséges előszó az adatforrásokra való általános utaláson kívül más módszertani kérdést nem vet fel. Főleg három alapvető probléma várt volna tisztázásra: 1. a filmográfia tartalma, 2. a főcímlisták (fogadjuk el azt a terminológiát, amelyet az összeállító használt) tartalmi és formai elemei, 3. az anyag elrendezése. Annál is inkább szükséges lett volna a filmográfiaszerkesztési munka elveinek kifejtése, mivel úttörő vállalkozásról van szó.

Tartalmi vonatkozásban nem elég annyit leszögezni, hogy az 1931-től 1958-ig, vagy 1901-től 1931-ig Magyarországon készült rövid és hosszú játékfilmek főcímlistáit foglalja magába a filmográfia. Egyáltalán, mi a kritériuma a játékfilmnek? Közéjük tartoznak-e az amatőrök által készített játékfilmek? (Tudjuk, hogy nálunk a 30-as években szép eredményeket ért el az amatőrfilmek elég népes tábora, és művészileg gyakran magasabb szín-

vonalat képviselt, mint a nyilvános bemutatásra kerülő filmek.) Meg kellett volna indokolni, hogy miért veszi fel a külföldi tőkeérdekeltségek által Magyarországon készített, de itt be nem mutatott filmeket. Állást kellett volna foglalnia azoknak a külföldi filmeknek esetében, melyeknek alkotói között magyarok is vannak: részét képezik-e ezek a filmek a magyar filmművészetnek, vagy sem? Foglalkozni kell-e feltárásukkal egy esetleges külön jegyzékben? Nem kapunk választ arra a kérdésre sem, hogy milyen anyagot fog tartalmazni a teljes magyar filmográfia. Befeztettnék tekinthető-e ezzel a két kötettel a retrospektív része, vagy pedig meg fog jelenni a hirdók, a dokumentumfilmek, a tudományos és oktatófilmek stb. jegyzéke is? (Reméljük, hogy igen. Jelentőségét nem kell hangsúlyoznunk.) Helyes szempontja a filmográfiának, hogy felveszi a be nem mutatott és a félig elkészült filmeket is: a magyar filmművészet fejlődésének ezek is fontos dokumentumai; ugyanakkor azonban néhány szóval indokolnia kellett volna ezt az eljárást. A munka a teljesség igényével lép fel, — ez természetéből következik, — de magának az összeállítónak tájékoztatnia kellett volna olvasóit arról, hogy a kitűzött célt mennyire sikerült megvalósítani, hol vannak hiányok, mi az oka ezeknek, és várható-e pótlásuk.

Most nézzük a második problémát vagyis a főcímlisták (címfelvételek) tartalmát és formáját. A főcímlisták adattartalmát a filmográfia célja szabja meg. A nemzeti retrospektív bibliográfiának ezen a téren is a lehető legnagyobb teljességre kell törekednie, mert csak így felel meg elsődleges rendeltetésének, ami a nemzeti filmtermés regisztrálása a tudományos kutatás számára. Az első magyar nemzeti filmográfia főcímlistái bizony elmarasztalhatók ebben a tekintetben. Nem azt kifogásoljuk, hogy nem sikerült felderíteni minden film rendezőjét vagy íróját, vagy szereplőit; ez nem elvi hiba, a legtöbb esetben már végleg elkallódtak ezek az adatok. A legösszetettebb s a gazdasági viszonyoktól és a technikai haladástól talán leginkább függő művészetről, illetve kifejezési eszközről van szó, és éppen ezért egy filmnek számos jellemzője van. A filmográfiának mindezekre ki kell térnie. Kovács Ferenc főcímlistái szinte kizárólag csak mint művészeti alkotásokat tekintik az egyes filmeket, és megelégednek azok kézzelfogható-szemmelátható anyagi és ipari-gazdasági vonatkozásairól. Van ugyan néhány rendkívül izgalmas megjegyzés, mint például: a film román változatban is elkészült; a film csak francia változatban készült; készült 1929—30 kö-

zött Párizsban, 13 nyelven, köztük magyar verzióban is, — de ezek keveset mondanak, éppen csak felvillantják a magyar filmgyártás gazdasági hátterét, nemzetközi kapcsolatait. Nem akarunk most részletesen foglalkozni a filmek katalogizálásával, — megtettük ezt más alkalommal e folyóiratban, — csak néhány olyan kérdést vetünk fel, melyekre okvetlenül választ kellett volna adnia a nemzeti filmográfiának. Mi a film műfaja? Ha irodalmi alkotás filmváltozatáról van szó, mi az eredeti mű címe és műfaja? Hol készült a film? Budapesten, Kolozsvárott? Ki volt a vállalkozó? (Magyarországon több külföldi tőkeérdekeltség is foglalkozott filmgyártással!) Melyik filmgyárban készült? Színes-e vagy fekete-fehér? Terjedelme: hány méter, mennyi a lejátszási ideje? A nyilvános bemutatott helye és dátuma? Különösen fontos lett volna megmondani, hogy megvan-e még legalább egy kópiája a filmnek; ha megvan, hol van; ha elveszett, megvan-e a forgatókönyve? Ezekkel az adatokkal kiegészítve még értékesebb lett volna az összeállítás.

Néhány szót a főcímlisták formájáról is. Az elrendezés megfelelő: cím, alkotók, a gyártás éve, megjegyzés. Az előszó megemlíti, hogy a főcímlisták csak részben származnak a kópiákból; másik részük másodlagos forrásokból ered. Helyes lett volna megjegyezni, hogy mely filmeknél sikerült érvényesíteni az autopszia elvét, és melyeknél nem. Talán filmográfia esetében nem maximalizmus az a kíváncsi, hogy az utóbbi esetben fel kell tüntetni, mely forrásból származik az adat.

A filmográfia szerkezeti kérdései nagy figyelmet érdemelnek, hiszen jórészt ezek megoldásán múlik az összeállítás használhatósága. Nemzeti filmográfia esetében erősen vitatható a címek szerinti betűrend, mint elsődleges rendezési elv. Kovács Ferenc, — noha előbb következik munkájában a kronológikus felsorolás, de mivel ebben csak a filmek címei szerepelnek, és az alfabetikusan adja a főcímlistákat, — úgy látszik, az utóbbit választotta fő rendezési elvnek. Ezzel a kronológiai rend mutatóvá degradálódott. Véleményünk szerint egy retrospektív nemzeti filmográfiának időrendben kell feltárnia anyagát. Ez a rendezési elv érvényre juttatja a fejlődés folyamatát, és megkönnyíti a történeti kutatást. Az éveken belül már alkalmazható a betűrend, mint másodlagos rendezési elv. Az alfabetikus felsorolásra természetesen szükség van, de csak mint mutatóra. Tartalmaz is ilyen mutatót ez a filmográfia, de mivel ugyanebben a sorrendben adta a főcímlistákat is, sok gyakorlati haszna nincsen. A betűrendről még

annyt, hogy a besorolásnak megvan a maga szabványa, és jó lett volna, ha ehhez tartja magát az összeállító.

A nemzeti filmográfia nemzetközi jelentőségét huzza alá, hogy megadja a filmcímek francia nyelvű fordításait is; e fordításokat azonban csatolni lehetett volna a főcímlistákhoz, s ebben az esetben nem lett volna szükség a külön betűrendes mutatóra. De nem tartjuk következetes eljárásnak, hogy míg az előszót, a rövidítésjegyzéket és a fejezetcímeket francia, orosz, angol, német, olasz és spanyol nyelven adja, addig a címfordításokat csak franciául.

A filmográfia szerkezetéről szólva még egy súlyos hiányosságot kell megemlítenünk: nincs névmutatója! Mivel az eddigi két kötet egy lezárt egységet alkot, — a magyar játékfilmeket tartalmazza 1901-től 1958-ig, — nélkülözhetetlen egy egységes névmutató. Nagy kár, hogy ezzel a szerkesztő adós maradt. E hiányon talán még lehet segíteni, ha a hazai filmgyártás egyéb területeinek filmográfiája is elkészül, és utána kapjuk meg az egésznek a közös névmutatóját.

E megjegyzések nem Kovács Ferenc munkájának értékét vonják kétségbe, hanem inkább a módszertani megoldások kidolgozásához kívántak hozzájárulni. A retrospektív nemzeti filmográfia e két első kötetét, reméljük, továbbiak fogják követni, és lassan feltárul a magyar film első hatvan évének minden alkotása a kutatás számára. De ennek a munkának csak akkor van értelme, ha napjaink filmtermését is legalább évente számbavesszük. A folyamatos munkában fognak végleg tisztázódni a filmográfia szerkesztési alapelvei.

PAPP ISTVÁN

Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve. 1957. Bp. 1958. Kossuth ny. 402 l. Könyvtáros társadalmunk élénk figyelemmel kíséri az Országos Széchényi Könyvtár működését és fejlődését. Nemcsak azért, mert az ország vezető könyvtárának eredményei mindnyájunkra nézve tanulságosak, hanem azért is, mert e könyvtár életének alakulásában — közvetve bár, de igen szemléletesen — az egész hazai könyvtárügy problémái és perspektívái tükröződnek. Ezzel az érdeklődéssel veszi kézbe az olvasó az induló évkönyvsorozat első kötetét.

A borítólap szerencsés színmegválasztása és elegáns tipográfiája, a jó papír, a szöveg ízléses és viszonylag hibátlan szedése már az első pillanatban megnyeri a bibliofil hajlandóságú olvasót. (A további évfolyamokat előfeje s a személyneveknél

kapitálchen betűk alkalmazásával lehetne még nyomdatechnikailag tökéletesíteni.)

Kedvünk volna a felőlet dolgozatokat egyenként ismertetni, s a fontosabbaknál, vagy legalább a szűkebb érdeklődési körünkbe tartozóknál (KÓHALMI: *Vita a könyvtártudományról.*) hosszasan is elidőzni. Hasznosabb azonban, ha ezúttal a részek helyett az egészre és ezen belül is főleg két tényezőre irányítjuk figyelmünket:

1. az *Évkönyvre*, mint a Széchényi Könyvtár tudományos arculatának kifejezőjére és mint szerkesztői alkotásra, továbbá

2. arra a képre, amit az *Évkönyv* a Széchényi Könyvtár általános működéséről ad az olvasónak.

A közölt 18 dolgozatnak pontosan a fele vonatkozik közvetlenül a Könyvtárra: egy általános beszámoló a felszabadulás utáni fejlődésről (WALDAPFEL Eszter cikke) négy részbeszámoló egyes munkaterületekről (HAJDÚ Helga cikke a kéziratár gyarapodásáról, GOMBOCZ Istváné a külföldi kapcsolatokról, DEZSÉNYI Béla visszatekintése a hírlaptár multjára és beszámoló legújabb fejlődéséről, továbbá BÉLLEY Pál és WENDELIN Lidia közös jelentése a kiadványokról), egy történeti cikk (WINDISCH Éva tanulmánya a Könyvtár reformkori munkájáról), végül pedig három, a könyvtár állományának egyes részeit vagy egyes darabjait ismertető tanulmány. (SOLTÉSZ Zoltánné illuminált olaszországi ősnymotatványokról, BORSA Gedeoné az ősnymotatványokról általában, összefüggésben a többi hazai ősnymotatvány gyűjteményrel és SZILÁGYI Erzsébeté Liszt egyik kéziratáról.) Mindehhez hozzátéve, hogy — ha másban nem, abban, hogy jórészt a Könyvtár anyagából merít — a többi tanulmány is bőven tartalmaz Széchényi könyvtári vonatkozásokat, megállapíthatjuk, hogy az *Évkönyv* alapos és színes tájékoztatást ad a kiadó intézményről. Erénye, hogy a beszámolók többsége nem hivatalos modorban, hanem tudományos igénymel, emelkedett elvi perspektívából íródott, és hogy — hála a tematikai változatosságnak s a mindig önálló feldolgozásmódnak — nemzeti könyvtárunk működését, eredményeit és gazdagságát a legkülönbözőbb nézőpontokból világítják meg. A kiadvány tájékoztató értékét növelte volna, ha bővebben közöl statisztikai és egyéb adatokat, táblázatokat. A következő évfolyamoktól várjuk a Széchényi Könyvtár funkcióit, szervezeti és működési kérdéseit elvi szinten tárgyaló tanulmány vagy tanulmányosorozat közreadását. De erről lentebb még bővebben.

Kevésbé kedvező a tanulmányok tárgyi összetételének mérlege, akár műfaji, akár

szerkesztéspolitikai szempontból ítéljük meg. Műfaji szempontból azért, mert nem mutatja a Széchényi Könyvtár könyvtártudományi tevékenységének egész skáláját. A nem beszámoló jellegű 13 dolgozat közül három könyvtártörténeti (DEZSÉNYI és WINDISCH említett cikkei, továbbá PAPP Ivánné adalékai az alföldi olvasókörök és népkönyvtárak 1890—1914-es történetéről), egy könyvtörténeti (SOLTÉSNÉ említett cikke), négy sajtótörténeti (KÓKAY György: *A bécsi Magyar Hírmondó*, NAGYDIÓSI Gézáne: *Magyarországi női lapok a XIX. század végéig*, SZEMZŐ Piroska: *A szenzációs hír és illusztrálása*, POZSONYI Erzsébet: *Forradalmi rölapok és gúnyiratok 1848-ban*), három egyéb tárgyú (KERESZTURY Dezső: *Adalék Jókai forrásaihoz*, VÉCSEY Jenő: *A Haydn évélé*, SZILÁGYI Erzsébet említett cikke) és csupán egy-egy dolgozat képviseli az elméleti könyvtártudományt s a gyakorlati könyvtártant. (KÓHALMI említett cikke és HORÁNYI Mátvás: *A színháztörténeti képanyag katalógizálásának kérdéséhez*.) Ez a megoszlás, amit röviden a történeti témák túltengésével jellemezhetünk, távolról sem felel meg a Széchényi Könyvtárban ténylegesen folyó tudományos munka erőviszonyainak. Az *Évkönyv* 51—68. oldalán közölt irodalomjegyzék alapján hirtelenében felállított statisztika azt mutatja, hogy a Széchényi Könyvtár dolgozói tollából 1945 és 1957 közt kikerült mintegy ötfélszáz munkának több mint fele (258) könyvtártudományi vonatkozású, és meglepő módon nem a történeti tárgyú dolgozatok (90), hanem a könyvtári munka időszerű elméleti, gyakorlati és módszertani kérdéseivel foglalkozó önálló művek, cikkek, jelentések és ismertetések vannak többségben. (134 tétel.) Nyilvánvaló tehát, hogy a szerkesztő bizottság nem épített eléggé a könyvtár elméleti és gyakorlati érdeklődésű dolgozóira. Felelte, hogy jó néhány dolgozó (vezetők, módszertani osztály) már csak hivatali beosztása miatt is bűvára, sőt szakértője az elvi és gyakorlati kérdéseknek.

Távol álljon tőlünk, hogy olyasmit kérjünk számon, ami a könyvtárnak s ebből következőleg a kiadványoknak nem feladata. Nyilvánvaló az is, hogy a Széchényi Könyvtárnak, mint régi értékekben bővelkedő muzeális gyűjteménynek, már csak az állomány színvonalas feltárása érdekében is súlyponti feladatként kell felfognia a könyvtártudomány történeti studiumainak művelését. Nem csekély az a vonzóerő sem, amellyel a történeti érdekességű anyag a könyvtárosokat ilyen irányú elmélyedésre inspirálja. De a Széchényi Könyvtár jelentősen kibővült funkciói többet követelnek. Nemesak azt, hogy saját

hatalmas apparátusának működését tudományos igényű elvi és szervezési tanulmányok folytatásával is igyekezzék tökéletesíteni, hanem többirányú országos feladatainak megfelelően azt is, hogy tudományosan elemezze a könyvtárpolitika, a könyvtárszervezés és a könyvtári munka általános időszerű problémáit, és hogy e munkálatok eredményeképpen reformok és új könyvtári irányzatok elindításának legfőbb hazai tudományos műhelye legyen. Mint említettük, nincs is hiány ilyen törekvésekben és eredményekben. Joggal kívánhatjuk tehát, hogy az *Évkönyv* további kötetei több teret biztosítsanak e közérdekű, sőt létfontosságú témakörnek.

Határozottan el kell utasítanunk azt a feltevést, mintha — az előbbi bíráló megjegyzésekből következően — az *Évkönyv*re többé-kevésbé egyféle múltba menekvés, könyvtártudományi pozitívizmus, vagy szenttelen historizálás ütné rá a bélyegét. Ellenkezőleg. A beszámoló tanulmányok a szocializmust építő magyar társadalom szemszögéből mutatják be, és értékelik a Könyvtár működését, s a történeti cikkek többségében a haladó és retrográd erők küzdelemében a felépítményben való tükröződése, a sajtónak, a könyvnek és a könyvtárnak a társadalmi haladás szolgálatában betöltött szerepe tárul elénk. KÓHALMI Béla a könyvtárak tevékenységének elemzéséből és a könyvtártudományról alkotott vélekedések történetéből kiindulva meggyőző erővel veszi fel a harcot a practicizmus és pozitívizmus ellen, és vázlatosan bár, de igen elmemozdító hatással vetíti elénk a marxista könyvtártudomány körvonalait. PAPP Ivánné a magyar munkásmozgalom 1890 és 1914 közötti hősi korszakának mutatja be kevés retorikával, de annál beszédesebb tényekkel és adatokkal. POZSONYI Erzsébetnek az 1848-as forradalmi rölapokról és gúnyiratokról szóló tanulmánya szenvedélyes vádirat népünk és szabadságunk hőhérai ellen, s a tudományos szövegen ugyanaz a szemlélet és hangulat elevenedik meg, amely a leírt dokumentumokban jutott kifejezésre. — És többé-kevésbé hasonló politikai jellemzést fűzhetnénk úgyiszlóval valamennyi dolgozathoz, dícséretül a szerzők politikai érettségének és marxista felkészültségének. A szerkesztőkre azonban az *Évkönyv* eszmei-politikai arculatának kialakítása terén még várnak feladatok. A szerkesztők munkájának értékelésével kapcsolatban végül hangsúlyozott méltánylást érdemel a tanulmányok elfogadásában, illetőleg közlésben megmutatkozó igényesség, melynek eredményeként egyteljes, jó színvonalú gyűjteményt sikerült

összeállítani. Ha elismerésünk mellett mégis szóvá teszünk néhány — szerintünk — szépséghibát, inkább annak illusztrálásul történik, hogy valamivel nagyobb szerzői és szerkesztői gondosság esetén egészen kifogástalan teljesítményt lehetett volna elérni.

DEZSÉNYI Béla színes beszámolóban tárja elénk az OSZK hírlaptárának a mindig is nagy nehézségek közt véghezvitt hősies munkáját. Érdekesen mutat rá a haladó mozgalmak és a hírlapgyűjtés kapcsolataira. Sajnáljuk azonban, hogy a Hírlaptárnak a korábbi évtizedekben elért fejlődésére vonatkozólag úgyszólván csak másodkézből merített. (SZINNYEI, GORUPP.) Éppen DEZSÉNYIT tekintjük ugyanis a legalkalmasabb embernek a Hírlaptár történetének igényes feldolgozására. A részleteket illetőleg: érdekes lett volna, ha a Tár jelenlegi nagy igénybevételének hatóerőit is elemzi. Szeretnénk továbbá, ha revidéálná pesszimista álláspontját a retrospektív nemzeti cikkbibliográfia elkészíthetőségét illetően.

HAJDÚ Helga (*A kéziratár állományának gyarapodása a felszabadulás óta*) és SOLTÉSZ Zoltán (*A Széchenyi Könyvtár legszebb illuminált olaszországi ősnymtatványai*) cikkében egyaránt hiányoljuk a leírt darabok legutóbbi possessorának felkutatását, illetőleg feltüntetését. KÓKAY György a *bécsi Magyar Hirmondó* történetét tárgyaló tanulmányában sajtótörténeti közlései kapcsán rendkívül érdekes művelődéstörténeti és irodalomtörténeti korrajzot vázol elénk. Sajnálatos azonban, hogy csak olyan adatokat közöl, amelyek az irodalomban vagy magában a lapban fellelhetők, és nem törekszik önálló levéltári kutatással ismeretlen adatok feltárására, tisztázatlan kérdések megvilágítására. Ugyanez áll NAGYDIÓSI Gézániának a magyarországi női lapokról szóló tanulmányára is. Ha viszont ez utóbbi nem adatközlő szándékkal íródott, alaposabban kellett volna foglalkoznia a nőmozgalmi vonatkozásokkal s általában tartalmi kérdésekkel. WINDISCH Éva (*Könyvtári munka a reformkorban az Országos Széchenyi Könyvtárban*) történeti és gyakorlati szempontból egyaránt érdekes cikke nem emeli ki eléggé a korszak könyvtárosainak elvi tisztánlátását. Több méltatást érdemelt volna HORVÁTH István nagyszabású bibliográfiai munkássága. Nem szándékozunk nagyobb jelentőséget tulajdonítani az olyan kisebb pongyolaságok és tollbotlások előfordulásának, mint a revolver-sajtó összetévesztése a szenzációsjtóval, TISZA István Nemzeti Munkapártjának Nemzeti Munkáspárttá való elkeresztelése, stb.

Előljáróban említettük, hogy az *Évkönyv* kiválóan alkalmas arra is, hogy a közvélemény előtt realis képet adjon a Széchenyi Könyvtár működéséről. Éppen ezért minden szakmabelinek elolvasásra ajánljuk a beszámoló jellegű cikkeket, főleg WALDAFFEL Eszter összefoglaló jelentését. Csonkának éreznénk ezt az ismertetést, ha befejezésül legalább néhány szóban magunk is rá nem mutatnánk azokra a legfontosabb tényekre és eredményekre, amelyeket mérőöldköveknek tekintünk egy új, korszerű, szocialista Széchenyi Könyvtár kialakulásának útján, s amelyeket sok derék könyvtáros szívós munkája, szakértelme és lelkesedése segített elérni. Az alapvető, más hazai könyvtárakkal is közös vívmány, hogy a Horthy-korszak bűneiből és mulasztásaiból származó sokféle elmaradást úgyszólván minden területen felszámolták, nagy erőfeszítések árán végbement a háborútól szétzilált és megszaggatott intézmény fizikai helyreállítása. A további eredményeket is csak akkor tudjuk helyes perspektívába állítani, ha azokat a felszabadulást megelőző mérhetetlen anyagi és szakmai elmaradottság állapotához viszonyítjuk. A fizikai újjáépítés terén elért eredményeket egy új könyvtárosi szemlélet kialakulása tette maradandóvá és épülő szocializmusunk számára termékenyvé. A belső szellem és a tartalmi munka szocialista átalakítására természetesen főként a társadalmunk egészében végbemenő nagy változások hatottak inspirálólag, de rendkívül fontos szerepe volt e téren a szovjet könyvtárügy tudatos megismerésének és nem utolsósorban olyan kollektív vállalkozásoknak, amelyek révén a Könyvtár közvetlenül is bekapcsolódhatott népünk történelmi jelentőségű mozgalmába. (Kiállítások!)

Mindezek felemlítése természetesen keveset mondana, ha nem gondolnánk az azokat kitevő, illetőleg belőlük eredő konkrétumokra is, mint amilyen a felszabadult olvasórétegek beáramlása a Könyvtárba, a feldolgozás és rekatalogizálás jelentős előrehaladása, a korszerű katalógushálózat kiépítésének megindítása, a gyűjtés mennyiségi és minőségi eredményei, elvi tisztultsága, a nemzeti könyvtár bibliográfiai funkciójának korszerű betöltése (kurrens nemzeti bibliográfia!), az egyetemi oktatás keretében történő könyvtárosképzés kezdeményezése, szakmai ankétok és tanfolyamok szervezése stb. stb. Külön hangsúllyal kell megemlékeznünk végül azokról a feladatokról, amelyeket elsődleges teendőin felül kellett a Könyvtárnak vállalnia. A kiadványcsere és a nemzetközi kapcsolatok

országos képviselőteről, a KC vezetéséről, három műemlék-könyvtár gondozásáról, az országos hatáskörű módszertani munka kibontakoztatásáról s a nemzeti tulajdonba vett könyvek millióinak begyűjtéséről, feldolgozásáról és szétosztásának megszervezéséről. Az utóbbi feladatok közül a rendelkezésre álló viszonylag rövid idő alatt és korlátozott munkafeltételek között szinte egyetlen-egyiket is elég lett volna megoldani.

Vannak tehát a Széchenyi Könyvtárnak eredményei, mégpedig igen tiszteletreméltók. Nem az *Évkönyvből*, hanem tapasztalatból és hallomásból tudjuk, hogy az ezek megszilárdítását és újabbak elérését célzó tervező és szervező munka éppen az utóbbi időben vett nagy lendületet. Szerencsét kívánunk hozzá, és várjuk az újabb híradást.

CSÚRY ISTVÁN

Könyv és könyvtár. Könyvtártudományi és bibliográfiai tanulmányok és közlemények. 1. Szerk. CSÚRY István, MÓDIS László. Bp. 1958. Tankönyvkiadó 107. 1. (A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve.)

1953 óta gazdagítja a hazai szakirodalmat a Debreceni Egyetemi Könyvtár rendszeresen megjelenő évkönyve. Megszokottá vált a sokszorosított kötet, melynek színvonalas tartalmához nem volt méltó szükségdiktálta külalakja. A kezünkben levő 1958-i kötet igényesebb formában, változott szerkesztési elvekkel kívánja folytatni a sort.

Sokoldalúbb, időszzerűbb tartalom a cél, és ennek érdekében külső munkatársak írásait is közli. A szűkebb kört érdeklő dolgozatok kimaradtak — ezek külön sorozatban, továbbra is sokszorosítva jelennek meg —, ezért az évkönyv terjedelme lényegesen csökkent.

A kötet két kiemelkedő tanulmánya Csúry István és Módis László cikke. Mindketten szilárd elviséggel bontják ki témájukat, és az elméleti fejtegetés célja mindkettőjüknel a gyakorlati megvalósítás segítése, előkészítése.

Csúry István *A bibliográfiák osztályozásának néhány kérdéséről* írt; elődeinek kritikája, valamint a tapasztalatok felhasználása alapján és a társadalom bibliográfiai szükségleteinek figyelembevételével jól megalapozott rendszert dolgozott ki a bibliográfiai irodalom, illetve tevékenység kategorizálására. Elsődleges célja nem a meglévő bibliográfiák csoportosítása volt, hanem olyan rendszer konstruálása, amely lehetővé teszi a megnövekedett irodalmi termés célszerű nyilvántartását.

Csúry alapvető felismerése, hogy a bibliográfiákat lehetetlen egyetlen szempont szerint csoportosítani. Bármennyire lényeges is ez az *egy szempont*, óhatatlanul következtelenségekhez vezet. Második alapelve, hogy élesen megkülönböztetendők az érdemi jegyek a külső, járulékos ismérvektől. Az előbbieken alapján kell megállapítani a főbb ágazati csoportokat, és ezeken belül a további tagolás az utóbbiak szerint történhetik.

Szerinte a bibliográfiák csoportosításának három alapszempontja: 1. a tartalom (a felőlet anyag tárgyi összetétele), 2. a társadalmi funkció (rendeltetés és alkalmazás), 3. a bibliográfiai együttműködés keretében betöltött funkció. Minden bibliográfia besorolható, sőt besorolandó mindhárom szempont szerint a megfelelő csoportba attól függően, hogy milyen tekintetből vizsgáljuk.

E háromszoros nézőpontváltoztatás a bibliográfiákat mintegy a térben helyezi el, plasztikusan, az alá-, fölé- és mellérendelést pontosan érzékeltetve. A csoportosítás alapját valóban a leglényegesebb vonások képezik, a formai jegyek csak másodlagosan jönnek számba mint osztályozási kritériumok.

Módis László *Könyvtári szakképzésünk néhány kérdésével* foglalkozik az évkönyv legterjedelmesebb tanulmányában, amely azonban csak része egy nagyobb munkának. Könyvtárügyünk valóban egyik legfontosabb problémája és feladata a könyvtáros-utánpótlás kiképzése, s a gyakorló könyvtárosok szakképzettségének biztosítása. Idevágó szakirodalmunk gyér, tapasztalataink alig vannak és feldolgozatlanok, ezért örömmel fogadunk minden e tárgykörbe vágó munkát, különösen akkor, ha olyan alapos felkészültségről, úgyszeretéről és hozzájárásról tesz tanúságot, mint ez az írás.

Gondolatmenete a következő: Társadalmunkban a könyv mindenkié, társadalmunk minden tagját megilleti a könyv. A könyv mint a társadalmi nevelés eszköze és mint munkaeszköz döntő, központi szerepet kapott. Lehetőség nyílt mindenki számára a magasabb műveltség megszerzésére. Azonban az alapvető írás és olvasás intézményes oktatásán kívül intézményesen és tervszerűen kell mindenkit megtanítani arra is, hogy a lehetőséggel élni tudjon, vagyis a könyvet mint munka- és művelődési eszközt hogyan válassza ki, hogyan találja meg, hogyan használja fel. Ezért könyvtári szakképzésben kell részesíteni nem csupán a könyvtárosokat, hanem minden egyes magyar állampolgárt, az általános iskola ötödik osztályától kezdve, az iskolai tanterv keretében. Ennek meg-

felelősen van általános könyvtári szakképzés, mindenki számára s különleges könyvtári szakképzés, könyvtárosok számára. A kettő lényegileg megegyezik egymással, a könyvtárosok csupán technikai és tudományos vonatkozásban kapnak többet.

A tanulmány problematikájának egészével, de némely részletével is vitába kell szállnunk, értékének elismerése mellett. MÓDIS kiindulópontja, hogy a könyvvel, a könyvtárral való élésre meg kell tanítani az embereket. Ez helyes és megvalósítandó követelmény. De a mód, ahogyan ezt megoldani kívánja, túlméretezett, a belőle levont következtetések pedig erősen vitathatók. Az általános és középiskolában kötelező tantárgyként leadott könyvtári szakismeretek talán tetszetős elképzelés, de nehezen kivitelezhető. Az általános könyvtári szakismeret köny- és könyvtártörténeti anyag helyet kaphat a történelem oktatásában mint kultúrhistoriai kiegészítés, a könyvtártechnikai ismereteket pedig nagyobb eredménnyel tudná a helyi közművelődési könyvtár a propaganda különféle eszközeivel terjeszteni. Az egyetemen leadandó általános könyvtári szakképzés anyagát — ami tulajdonképpen a tudományos kutatás módszerében és segédeszközeiben való eligazítást szolgálja — célszerűbb lenne egy tömör, a helyzet változásával sűrű kiadásokban lépeést tartó kézikönyvben adni.

Az irodalmi természetben, a könyvtárban való önálló eligazodás követelménye erősen túlhaladott, MÓDIS pedig éppen erre alapozza az általános könyvtári szakképzést, s a személyi könyvtárak erősen túlbecsült jelentőségére. Napjaink nyomtatványáradata lehetetlenné teszi, hogy az egyes ember áttekinthesse az egész irodalmat. A könyvtáros ezt a terhes kutatómunkát veszi le az olvasó válláról. A személyi könyvtárak pedig általában a legfontosabb kézikönyvekre korlátozódnak, és többnyire művelődési, szórakozási, bibliofil igényeket elégítenek ki. Tudományos kutatás céljára a legtrikább esetben felelnek meg. A körülményeket mérlegelve megállapítható, hogy ez a jellegük a jövőben sem fog megváltozni.

Az „önálló eligazodás” követelményének másik hátránya az, hogy a könyvtáros és az olvasó viszonyában a könyvtárost passzív szerepre korlátozza, illetve az általános könyvtári szakképzéssel megoldottnak véli az olvasók nevelését:

„... a könyvtáros egészséges és fejlett körülmények között nem szakmai, szellemi vezetője az olvasónak, hanem az olvasó által keresett és igényelt dokumentumoknak készséges, előzékeny és szíves kézbe-

adója, s hogy ezt megtehesse, a dokumentumok gondos gyűjtőgetője, rendezője, nyilvántartója és hűséges megőrzője”. Csak lábjegyzetben említi meg, hogy egyelőre „könyvtárosainkra más feladatok is hárulnak, mint például az olvasók nevelése, tájékoztatása stb.” Véleményünk szerint a legegészségesebb és legfejlettebb viszonyok között is feladata lesz a könyvtárosnak az olvasók nevelése és tájékoztatása, sőt, munkájának sokkal inkább az alapját fogja képezni, mint manapság. Természetesen az olvasók rétegződésének megfelelően a „szakmai, szellemi vezetés” s a nevelés és tájékoztatás mást és mást fog jelenteni, és jelent most is például egy tudományos kutató esetében és egy kezdő olvasó esetében. (Zárójelben kívánjuk csak megjegyezni, hogy a könyvtárosi hivatásnak a fenti idézetben található burkolt meghatározása aggasztóan hasonlít néhány évszázaddal idősebb meghatározásokhoz.)

A szakképzés javasolt anyagának bírálatára nem térünk ki, mivel hangsúlyozottan csak illusztratív jellegű.

Az első tudományos értékű dolgozat után némiképp csalódást keltett Svend DAHL: *Über das Verhältnis wissenschaftlicher Bibliotheken zu ihrem Publikum* című írása. Az inkább népszerűsítő előadásra, semmint tudományos munkára emlékeztető cikk a kölcsönzés problémáival foglalkozik a dán tudományos könyvtárak tapasztalatai alapján, de az ismert dolgok ismétlésén kívül, amelyeket kedves anekdotákkal támaszt alá, nem ad semmi érdemlegest.

A kisebb közlemények közül kettő debreceni vonatkozású. KISS Sándor azt a kérdést boncolgatja, vajon valóban SZILÁGYI Sámuel volt-e az első professzor könyvtárigazgató a Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtárában, miként ezt némelyek állítják, vagy sem. Arra az eredményre jut, hogy erre nincs semmi határozott bizonyítékunk.

BÁN Imre egy érdekes, XVI. századból való orvosi könyv sorsáról tudósít. A könyv nemcsak kalandos élete miatt érdemel figyelmet, hanem orvostörténeti szempontból is.

VITA Zsigmond és DANKANICS Ádám értékes írásokkal járult hozzá az évkönyv anyagához. Előbbi a nagyenyedi Bethlen-könyvtár 1848—49-i aprónyomtatványairól és kéziratairól számol be, mellékelve az aprónyomtatványok tüzetes bibliográfiáját. A kor történészének hasznos segítség. Utóbbi a Román Népköztársaságban folyó tájbibliográfiai munkát ismerteti rövid, de magvas közleményében. E két írás mutatja azt az utat, melyet a szerkesztőségnek járnia kell, hogy a külső

munkatársak bevonása valóban gazdagítsa az egyes kötetek tartalmát. Tehát olyan tanulmányokra, ismertetésekre gondolunk, melyek vagy magyar vonatkozásúak, vagy a bennük feldolgozott elméleti, tapasztalati anyag valamiképpen választ ad a mi problémáinkra is. Itt szeretnénk még megjegyezni, hogy külföldi munkatársak esetén hasznos lenne feltüntetni az illető munkahelyét is, esetleg röviden beszámolni eddigi munkásságáról, mintegy bemutatva őket a magyar könyvtárosoknak.

MÓDIS László és BERTÓK Lajos könyvészeti közleményei biztonnal érdekelné fogják az irodalomtörténészeket.

PAPP ISTVÁN

A Magyar Tanácsköztársaság plakátjai az Országos Széchényi Könyvtárban. Leíró katalógus. Összeállította MUNKÁCSI Piroska. Bp. OSzK. 1959. 249 l.

A Tanácsköztársaság százharminchárom napja alatt megjelent hétszázötvenhárom plakát címléírását, harminchét plakát hasonmását tartalmazza a jubileumi év alkalmából megjelent kiadvány. Betekintést enged a tizenkilences proletárforradalom plakátanyagába, de ezen túlmenően emeli jelentőségét a bibliográfiának, s így példamutató a Magyarországon méltatlanul elhanyagolt plakátkiadványok feltárásában.

A Kossuth Kiadó hasonmás kiadványából a Tanácsköztársaság művészi képes plakátjai ma már általánosan ismerteknek tekinthetők — az OSzK gyűjteménye most feltárja a *szöveges* plakátanyag nagy részét is. Értékes és érdekes forrásanyag válik így a kutatók számára könnyen hozzáférhetővé. A plakátok szövegének fogalmazása is tükrözi a forradalmi napok lendületét, lelkesedését. Forradalmi láng hevítette a szövegek szerkesztőit is, nemcsak grafikusainkat. És nemcsak a képek: a mondatok is hatottak a lakosság képzeletére. Hiszen egyes tömör, találó szövegek évtizedekkel túléltek a plakátokat, és ha játékosan, ha eredetét nem is ismerve, késő utódok is alkalmazták az egykori mondatokat. (Pl. „Az alkohol öl, butit, nyomorba dönt.”)

A plakátanyag a napisajtó anyagán túl mutatja meg, mit tartottak a legfontosabbnak a lakosság tudomására hozni, az agyakba és szívekbe vélni.

Gazdaságtörténészeink számára bizonyára figyelemre méltó a közellátási, a banküggyel kapcsolatos és az egyéb gazdasági intézkedésekről szóló hirdetésmények nagy száma.

Megindítóak az egészségügyi felvilágosító plakátok: plakátokon hirdették a tisztaság

fontosságát — de a nyilvános fürdőket is a proletárgyerekek rendelkezésére bocsátották. Még a magánlakások fürdőszobáit is félig-meddig önkéntességi alapon kívánták igénybe venni — amiben talán némi naivitás nyilvánult meg. A plakátok bizony gyakran a kormányzásban gyakorlatlan vezetők naivitását is mutatják. Kalocsán a szesztilalmat a lakásokra is kiterjesztették (659.). A forradalmi törvényszékekkel való fenyegetés nemcsak az ellenforradalmárok ellen szóló hirdetményeken, de a közellátási közleményeken is szerepel.

Emelik a kiadvány értékét a beléfüzött hasonmás mellékletek. A szerkesztő első sorban az eddig még reprodukcióban meg nem jelent anyagot kívánta itt bemutatni. A technikai lehetőségek is meghatározták, hogy csak egy grafikus plakát szerepel. A mellékleteket KÁROLYI Mihály felhívása, a proletárdiktatúra bejelentése nyitja meg, a Vörös Hadseregnek a proletárhatalom megvédésére felszólító plakátjai zárják. Ezen belül változatos és sokféle típusú hirdetésmények következnek. Készségtelenül érdekesek az élelmiszer-árakat is közlő plakátok, mégis helyesebbnek tartottuk volna, ha a három élelmiszeri helyett pl. több vidéki, esetleg könyvtári vonatkozású hirdetésményt hoztak volna.

Az anyag áttekinthetőségét biztosítja a gondos szerkesztés. A bibliográfia betűrendben közli a plakátokat, gondoskodva arról, hogy az egy helyre vonatkozó (helyi tanácsok, direktóriumok, a népbiztosságok, a Vörös Hadsereg, a Vörös Órség stb. által kiadott) anyag csoportosítva legyen. A tájékozódást megkönnyíti a név- és a tárgymutató is. Helyesebbnek tartottuk volna azonban, ha a tárgyszavak nem a tizedes rendszer szerint, hanem betűrendben és részletesebb felosztásban kerültek volna közlésre — hiszen nemcsak könyvtárosok számára készült a kiadvány. Könnyítette volna a tájékozódást egy kronológikus mutató is, amely legalább azoknak a plakátoknak tételszámát közli, amelyeknél az időpont megállapítható.

Sajnálunk kell, hogy a kor teljes plakátanyaga nem jelenhetett meg. Kívánatos volna, ha a kiadvány megjelenése után a könyvtárak és magángyűjtők megadnák ama plakátjaik címléírását és fotóját, amelyek hiányoznak az OSzK gyűjteményéből. Így ez a kiadvány egy teljes anyag későbbi kiadásának alapja lehetne. Ugyancsak örvendetes volna, hogyha ezt a kiadványt egyéb plakátbibliográfiák is követnék. Pl. a felszabadulás plakátjai, a magyar sajtó plakátjai, a magyar plakátgrafika fejlődése stb.

Dicséret illeti a szerkesztőt a grafikus anyag szemléletes, pontos leírásáért.

Mindent egybevetve, a kiadvány a Tanácsköztársaság történetének feltárása szempontjából és bibliográfiai szempontból is igen sikerült munka.

NYILAS MÁRTA

Az Országos Pedagógiai Könyvtár kiadványai

Az Országos Pedagógiai Könyvtár megszervezését a Minisztertanács a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1956. évi 5. sz. törvényerejű rendeletének végrehajtásáról intézkedő határozattal rendelte el. A régen esedékes intézkedés végrehajtására csak két esztendővel később került sor, és végül 1958. szeptember 1-én kezdte meg működését ez a fontos feladatok előtt álló intézmény. A rendelet szerint az iskolai könyvtári hálózat központjával kell szolgálnia — ugyanakkor kötelezi azonban az egykori Pedagógiai Könyvtár többévtizedes hagyományára: segíteni a magyar nevelők elméleti kutató és gyakorlati nevelő munkáját a legjobb és leghaladóbb irodalom feltárásával.

Az Országos Pedagógiai Könyvtár (továbbiakban OPK) már működésének első esztendejében megmutatta, hogy sokrétű feladatainak megoldásához jó felkészültségű apparátussal és az ügy fontosságához méltó lelkesedéssel kezd hozzá. Ebben az első évben három számottevő kiadványsorozattal jelentkezett, ugyanakkor továbbfejlesztette régi dokumentációs kiadványát is. — Már az 1956. évi minisztertanácsi határozat kiemeli a könyvtár hálózati központi szerepét. Erről tesz tanúhivonyságot az *Iskolai Könyvtárosok Tájékoztatója*. (Szerk. V. Waldapfel Eszter. Bp. 1959. Tankönyvkiadó) című kiadványsorozat is. Az eddig megjelent két szám nem ad útmutatást arra nézve, hogy milyen sűrűn kívánja megjelentetni az OPK a *Tájékoztatót*, mégis, épp az eddigi számok tartalmából ítélve, új könyvtárügyi folyóiratként kell üdvözlőnk. Már az első számokban kialakultak az állandó jellegű rovatok. *Cikkek — tanulmányok* cím alatt találunk elvi jelentőségű cikkeket, valamint a gyakorlati könyvtári munkában felhasználható útmutatást. Az előbbi csoportból kiemelkedik V. WALDAPFEL Eszter beköszöntője, amely szemléletesen vázolja a magyarországi iskolai könyvtárak helyzetét és legsürgősebb feladatait. Szerencsésen egészítik ki a képet HALÁSZ Jenny és KERÉNYI Ferenc egy budapesti kerületben folyó munkáról szóló tájékoztatásai. A gyakorlati munkát segítik egyrészt a könyvtári adminisztrá-

cióra vonatkozó ismertetések — a második számban pedig már a gyakorlati munka tartalmi kérdéseire irányítja a figyelmet Tóth Béla cikke az olvastatásról. Ugyancsak állandó rovatok a *Figyelőszolgálat*, valamint az *Irodalmi Tájékoztató*. Hasznos lett volna, ha az első számban néhány soros magyarázat tájékoztatta volna az olvasókat e rovatok tartalmáról. Az első az OPK széleskörű dokumentációs tevékenységének keretein belül a külföldi szakfolyóiratok iskolai könyvtárügygel foglalkozó érdekesebb cikkeit, a második az újabb hazai pedagógiai kiadványokat, valamint az iskolai könyvtárosokat érdeklő egyéb műveket ismerteti.

Az *Iskolai Könyvtárosok Tájékoztatója* már a második szakkönyvtári periodika az egyre szélesedő-színesező magyar szakajtóban. Hivatását akkor fogja igazán betölteni, ha sikerül szólásra bírnia az érdekelt pedagógus-könyvtárosokat, és központi irányító szerepe mellett élénk szakmai-nevelési viták, olvasási problémák is helyet követelnek hasábjain.

Önállóan jelenik meg, mert szélesebbkörű érdeklődésre tart számot (mégis kénytelen beérni alacsonyabb példányszámmal!) az OPK két másik új kiadványa. A *Magyar Pedagógiai Irodalom*. Folyóirat-cikkek. Bp. 1959. Pénzügyi Nyomtatványell. V. soksz. negyedévenként mintegy 65 magyar folyóirat cikkeiből ad válogatott bibliográfiát. A fejezetek szerint tagolt, áttekinthető kiadványt névmutató tehetné még jobban kezelhetővé.

Ugyancsak negyedévenként jelenik meg az *Új Szerzemények*. Külföldi tudományos irodalom. Bp. 1959. Pénzügyi Nyomtatványell. V. soksz., amely az OPK külföldi állományának gyarapodását tükrözi. Utóbbi kiadványt örömmel fogadja a könyvtár minden régi olvasója — kiválóan alkalmas azonban arra is, hogy újabb érdeklődők figyelmét hívja fel az OPK gyűjteményére.

1950-ben, az akkori Közoktatásügyi Minisztérium indította meg a *Havi tájékoztatót*, amely pedagógiai vonatkozású könyveket, folyóiratcikkeket és rendeleteket ismertetett. E szerény kezdeményezésből fejlődött *Közoktatásügyi Tájékoztató*, majd *Oktatásügyi Tájékoztató* címen végül 1957-ben a *Neveléstudományi Tájékoztató* (A hazai és külföldi szakirodalom ismertetése.), amely a könyvtár dokumentációs tevékenységének eredményét adja az érdeklődők kezébe. A *Tájékoztató*, amely a könyvtárba járó pedagógiai folyóiratok jelentősebb cikkeit ismerteti, legújabb számában végre örvendetes módon rátért a pontos címadatok közlésére is. Ötnyelvű tárgymutató, valamint a fel-

dolgozott folyóiratok és rövidítések jegyzéke teszik teljessé e hasznos kiadványt.

Külön kell szólnunk az *Országos Pedagógiai Könyvtár kiadványainak* tetszetős, igényes külsejéről. A nyomtatásban megjelent *Tájékoztató* mellett különösen a két újabb dokumentációs kiadvány szép sokszorosítását kell dicsérnünk. Nem mondhatjuk el ugyanezt a *Neveléstudományi Tájékoztatóról* — reméljük, hogy az igényes tartalmú kiadvány rövidesen méltóbb sokszorosításban kerül az olvasók kezébe.

SIMON MÁRIA ANNA

Domanovszky Ákos: A könyvtári címleírás irányelvei és a testületi szerző. Bp. 1959. Orsz. Könyvtárügyi Tanács.

Az egyéni szerzői rendszerrel le nem írható művek egy részének a fiktív testületi szerző alatti felvétele amerikai gyakorlatát ma már az angol nyelvterületen kívül Franciaországban, Olaszországban, Svédországban, a Szovjetunióban, Magyarországon stb. alkalmazzák. A legutóbbi évek németországi eseményei arra engednek következtetni, hogy az amerikai felfogással legellenőrzhető Porosz Instrukció revíziója kezdetét vette (a mechanikus rendszőkiválasztás megvalósulás alatt áll) — s talán a következő években ez az anonym művekkel kapcsolatos eljárás is érinteni fogja. A testületi szerző nevével, mint rendszerrel leírásra kerülő művek jelentős száma és az eljárás nem természetes volta súlyos és el nem hanyagolható probléma elé állítja a katalógusok készítőit és használóit egyaránt. Annál is inkább, mert a testületi szerzőség elfogadásával nem járt együtt a kérdés megnyugtató elméleti megalapozása és gyakorlati alkalmazása sem. Nem véletlenek azok a kísérletek, melyekkel az egyes országok az amerikai elv átvételekor ennek revízióját igyekeznek megvalósítani. Maguk az amerikaiak is érzik szabályzatuk hiányosságait. Erre mutat az a több mint két évtizedes vita, mely a kielégítő megoldás rományával még mindig nem tud biztatni. A testületi szerző rendszerként alkalmazásának elméleti és gyakorlati téren való megoldása égető sürgősséggel jelentkezik, mivel az egyre inkább előtérbe kerülő nemzetközi szabályzat megalkotásának egyik legnagyobb akadályá. A feladat jelentőségével és súlyosságával a külföldi szakkörök érdeklődése arányban áll. Megoldásához az első és egyben jelentős hazai hozzájárulás DOMANOVSKY Ákos tanulmánya.

A tanulmány szerkezete a szerző azon álláspontját mutatja, hogy a katalógizálás egyes, jelen esetben a testületi szerzőre vonatkozó kérdéseire csak a katalógus-

elmélet alapelveinek tisztázásán át szabad közeledni. Bevezetőben rámutat a katalógizálási szabályzatok valamennyiének következetlen, ki nem dolgozott voltára, főszabályaik meg nem alapozottságára. E negatívumok okait egyrészt a hagyomány szerepében látja, melyet a Porosz Instrukció és az amerikai szabályzat esetében vázlatosan érint, másrészt abban, hogy a könyvtárosok nem érzik át a szabályzatok lehető legjobb kidolgozásának fontosságát, ennek következtében éppen az alapelvek tisztázását mulasztják el.

A betűrendes katalógusnak (a szerző leíró katalógusnak nevezi) két alfeladatot tulajdonít: meghatározott mű keresése, meghatározott szerző műveinek keresése: ezek kielégítését az olvasók tájékozottsága befolyásolja, ami nagyon különböző és ellentmondásokat idéz elő. Feloldásukhoz a katalóguskészítést két legáltalánosabb alapelve vezet el (célszerűség, logikusság), melyek további elemzése konkrét követelményeket eredményez (gyakorlatiasság, a rendszőalkotás szabályainak hézagmentesége, gazdaságosság stb.). A katalógus használóinak (olvasó és könyvtáros) a szabályok szerkesztésénél figyelembe veendő igényeinek, a szabályok alkalmazási területe pontos elhatárolása problematikájának finom elemzését adja.

A szerző maga is tudatában van annak, hogy úgyszólván úttörő munkát végez tanulmánya első részében a katalóguselmélet alapelveinek tisztázásával. Vállalkozását mélyre hatoló elemzésekkel, az irodalom fölényes ismeretével, az anyag megérteltségével teszi nagyon figyelemre méltóvá. A leíró betűrendes katalógus funkcióinak kijelölésénél azonban nem épít hangsúlyozottan a katalógus-rendszerre mint egészre, s ennek következtében álláspontja merevnek látszik. Ez a katalógusok összefüggéseinek fényében lenne csak igazolható. Szemléletmódja érzeteti következményeit a testületi szerző problémájának megoldására irányuló kísérletnél is, mely a tanulmány második részét teszi.

A testületi szerző alkalmazásának — a tanulmányíró által optimálisnak tekintett — megoldásához három, ma érvényben lévő és ugyanannyi típust megtestesítő katalógizálási szabályzat a részletek finomságaira is ügyelő elemzésén át jut el. Gondosan kifejti azokat a tételeket, melyekkel az A. L. A., a francia és a magyar szabályzat alkotói a testületi szerző fogalmát vélik meghatározni, rámutat e meghatározások elégtelenségeinek közös okaira (a testületi szerző fiktív volta, elégtelen definíciója, az alkalmazásával kapcsolatos célkitűzések tisztázatlansága stb), majd a rendszavak típusaira vonatkozó megoldá-

sokat veszi szemügyre: alapos következtetéssel mutatja ki következtetlenségeiket.

DOMANOVSKY Ákos a testületi szerzőt hangsúlyozottan célszerűségi szempontból alkalmazandó rendszernek tekinti, elyeti a testület szerzői és szerkesztői tevékenysége közötti különbség figyelembe vételét és a belső működésről való tájékoztatás kritériumát. A fentiek figyelembevételével oldja meg a testületi szerző alkalmazásának mérész elhatárolását. Végül elvégzi az egységes címfejlőforma kijelölését. Azoknak a problémáknak, melyeket saját javaslata kritikai elemzése során vet fel, a megoldását tanulmánya záró fejezetében a főlapok területéről a melléklapokéra való áthelyezésével látja célszerűnek megoldani. DOMANOVSKY Ákos műve a testületi szerző alkalmazásának kitűnő kritikai áttekintésével, valamint vitatható, de figyelmet érdemlő végkövetkeztetéseivel könyvtártani irodalmunk jelentős alkotása, mely nem maradhat visszhang nélkül.

SZELE BÉLA

Tiborc Zsigmond: Az esperantó Magyarország. Bibliográfia. Bp. 1959, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. 66 l.

Decemberben volt száz éve, hogy megszületett L. L. ZAMENHOF, az esperantó későbbi megteremtője, egy lengyelországi kis városban. A nemzetközi nyelv első tervezetét 1878/79-ben, húsz éves korában készítette el, amelyet később sok más „világnyelv” próbálkozás követett (a volapük, az ido stb.), de mind közül egyedül az esperantó maradt fenn változatlanul. Első esperantó tankönyvét 1887-ben jelentette meg. Az első esperantó kongresszuson, amelyet 1905-ben rendeztek, mint elnök szerepelt. Ekkor már világszerte ünnepezték. 1917-ben bekövetkezett halálának hírére elmosta az első világháború csatazaja.

Az idő igazolta ZAMENHOF elgondolását; ma az esperantó kitűnő segédeszköz a népek barátságának világmozgalmában.

TIBORC Zsigmond jól szerkesztett, aktuális könyvében — amelynek szükségességét helyesen ismerte fel a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár — sok más, a nagyközönség előtt eddig ismeretlen dokumentumot is feltár. Megismerteti az olvasót a világnyelv problémájával, fejlődésével, az esperantó történetével, magyarországi eredményeivel, a magyar nyelvű esperantóval foglalkozó könyvekkel és cikkekkel, továbbá a magyar irodalom esperantó nyelven megjelent kiadványaival. A munkát érdekes eseménynaplár egészíti ki,

függelékében pedig a Szabó Ervin Könyvtárban megtalálható esperantóval foglalkozó könyvek katalógusát adja.

T. A.

Rózsa György: A közgazdasági kutatás forrásai és segédletei. Tájékoztató-bibliográfiai kézikönyv. Bp. 1959, Képz. és Jogi Kiadó. 283 l, 6 t. (MTA Közgazdaságtudományi Intézete Könyvtára.)

A 'mit' és a 'hogyan' kérdése közül mind a főiskolai oktatásban, mind pedig az ifjú kutató káderek képzésénél túlnyomórészt a 'mit' kérdése kerül előtérbe. Természetes, hogy valamely tudomány szak ismeretanyagának alapos elsajátítása a legfontosabb kérdés, sőt elengedhetetlen alapfeltétel a tudományos képzésben. A tartalmi elemek erélyes hangsúlyozása az elméleti képzés mellett a gyakorlati foglalkozásoknál is túlsúlyban van. Néhol olyan kizárólagos jelleggel, hogy a 'hogyan' kérdése fel sem vetődik. Pedig a tartalom és a forma kérdése a tudományos munkánál is jelentkezik.

A formaprobléma nem annyira az eredmények bemutatásának, mint inkább az általános és szak-módszertani kérdések területén jelentkezik. Igen fontos, hogy az eredmények és azok közlése, bemutatása az elemzés, bizonyítás, ill. cáfolat stb. a maga sajátos és legcélszerűbb formájában jelenjék meg. Erre a kezdő sok példát lát: a tudomány szak klasszikusainak és kiváló művelőinek munkáit. Homályban marad azonban a kutatómunka maga, azok a módszeres eljárások, amelyek megadják a szintézis elemeit, és megteremtik feltételeit.

Maga a kérdés igen bonyolult, mert az elemi ismeretek mellett, mint amilyen az irodalmi hivatkozás, cédlázás, a könyvtári szolgáltatások és igénybevételek, az anyag csoportosítása, rendszerezése, a kutatómunka gépesítése stb. mellett kiterjedt és alapos *bibliográfiai ismeretek* közlését is jelenti. Nem véletlen, hogy a hétéves terv időszakában, amikor különös hangsúllyal domborodik ki a termelés és a tudomány alkotó együttműködése, a szovjet könyvtárak a bibliográfiai ismeretek terjesztését egyik főfeladatuknak tekintik. Ez a fogalom pedig a módszertani képzésnek igényesebb fajtáját jelenti. Meg kell ismertetni a kutatót szakmájának forrás-irodalmával, a tudományos kutatás segédeszközeivel, ez a bibliográfiai szemle pedig kritikai és történeti szellemű legyen.

A fenti elgondolások szellemében készült Rózsa György „tájékoztató-bibliográfiai kézikönyve”. Az alcímében közölt szerény műfaji meghatározás, igen alapos, komoly és értékes munkát takar. Megis-

mertet a közgazdasági kutatás szervezeti kereteivel, a különböző tudományos intézetekkel, hivatalos szervekkel és egyéb intézményekkel. Külön fejezet tárgyalja a közgazdasági kutatásban szerepet játszó könyvtárakat és dokumentációs szervezeteiket és azok megkivánja, a harmadik rész a két előbbi részben is érvényesülő, az általánostól a különös felé haladó módszer-tani elv megkivánja, a harmadik rész a közgazdasági reference művek színvonalas ismertetését tűzi ki céljául. A negyedikben viszont a *periodica oeconomica*, a rendkívül gazdag időszaki irodalom kerül bemutatásra. Magát a bibliográfiai részt a szerző szerencsés ötlettel a négy fejezetnek megfelelő bontásban, az egyes fejezetek után iktatja be. A címleírások után tömör annotációkat találunk.

A tudományos munkák általában a végkövetkeztetést, az összefoglalást újabban külön fejezetként a munka végén közlik. Lényegében ugyanazt a célt szolgálják, mint az idegen nyelvű kivonat: gyors tájékoztatást biztosítanak az elért eredmények tárgyában. Az irodalom hatványozott aradásában az olvasó gyors tájékozását szolgáló módszeres eljárások fejlődésének és módszertanának kérdését érdemes lenne feldolgozni, sokat okulhatnánk belőle. Mindenesetre annak a kutatónak, aki majd ezt megírja, komolyan figyelmébe ajánlhatók a szóban forgó munka összefoglalásai — táblázatos formában. Igaz ugyan, hogy tipográfiailag nem helykímélő ez a megoldás, de egy tekintettel felférhetővé teszi egy-egy rész tartalmi elemeinek összefüggéseit. Sőt a táblázati forma, — a maga kétdimenziós lehetőségeivel, — jobban ki tudja domborítani az egyes elemek közötti bonyolultabb összefüggéseket, mint maga a szöveg, mert ez csak lineáris, sőt megfordíthatatlanul irányított jellegű. A táblázatos összefoglalásokat a német nyelvű kivonathoz is megtalálhatjuk, s így remélhető, hogy a magyar nyelv adta korlátokon túl is visszhangra fog találni.

Igen jó szolgálatokat tesznek a negyedik részhez készített indexek, amelyek tartalom, földrajzi megoszlás és típus szerint rendszerezik a periodikákat. Csak sajnálhatjuk, hogy a kötött nyomdai terjedelem miatt a félezer tétele felőlel bibliográfiához hasonló mutató nem készülhetett.

Az előszóban HARASZTHY Gyula a könyvet a közgazdasági kutatás *fontos műszerének* nevezi. Módszertani munka lévén, joggal elvárhatjuk, hogy a „műszerhez” használati utasítást is kapjon az olvasó. Az első függelékben a szerző példán szemlélteti egy téma irodalmának összeállítását.

A könyv végén, a második függelékben húzódik meg nagyon szerényen egy jelentős, úttörő jellegű tanulmány: *A magyar közgazdasági kutatás szervezeti keretei, forrásai és segédletei 1919—1959*. Tudománytörténeti méltatása a szakirodalom feladata lesz.

Hasonló „tájékoztató-bibliográfiai kézikönyvekre” volna szükségünk a több szaktudomány területén is.

WEGER IMRE

Sashegyi Oskar: Zensur und Geistesfreiheit unter Joseph II. Beitrag zur Kulturgeschichte der habsburgischen Länder. Bp. 1958, Akad. kiadó, 244 l. (Studia historica Academiae Scientiarum Hungaricae. 16.)

SASHEGYI Oszkár terjedelmes tanulmánya az első magyar szerzőtől megjelent mű, amely a cenzúra történetének egyik fejezetét *módszeresen* vizsgálja. Az előző irodalom (nagy részben külföldön is így van ez) vagy anekdotikus adatgyűjteményekből, vagy lazán összefűzött levéltári adatok regesztáiból állt. Ennyi is elég volna ahhoz, hogy a könyv- és sajtótörténet minden munkása örömmel fogadja ezt a teljesen eredeti feldolgozást. Hozzá kell még tenni, hogy SASHEGYI munkája két évtizeddel ezelőtt folytatott anyagfeltárás terméke, és Bécsben gyűjtött levéltári anyagának nagy része olyan forrásokot ment meg a kutatás számára, amelyeknek az eredetije a második világháború alatt elpusztult.

Rövid bevezető fejezetben rámutat az ún. „felvilágosult abszolutizmus” történeti rugóira és ideológiai gyökereire. A jozefinista szabadságfogalom és benne a sajtószabadság fogalma a felvilágosodás német ágában, közelebből az ún. „természetjog” alapvetőinek, PUFENDORFNAK, THOMASIUSNAK és CHRISTIAN WOLFFNAK a műveiben gyökerezik.

Rátérve a józsefi cenzúra-reform lényegének ismertetésére, SASHEGYI meggyőzően igazolja, hogy II. JÓZSEF az addigi általában egyházi jellegű cenzúrát állami, politikai intézménnyé, alakítja át — efelé a cél felé már elődei is törekedtek — és bevezeti ezen a téren is a teljes centralizációt, de szigorúan igyekszik elhatárolni a későbbi utódainál, különösen I. FERENCNél érvényesülő rendőri szervezettől. Állami szabályozás gazdasági, kulturális és nevelő céllal — ez JÓZSEF első cenzúraszabályzatának alap gondolata. Gondosan tisztázza SASHEGYI ennek az első szabályzatnak a szerepét: eredetileg egy császári kéziratos utasítás ez, amely tartalmazza az irányelveket az új központi cenzúrabizottság számára a részletes „instrukciók” elkészí-

téséhez, amelyeket JÓZSEF 1781. június 8-án hagyott jóvá, utána szétküldték a birodalom országos hatóságainak. Ez utóbbiak a részletes szabályzatból csak a rájuk vonatkozókat adták ki azután a megfelelő alantás hatóságok részére, ezért pl. a protestáns könyvekre vonatkozó rendelkezések Alsó-Ausztria szabályzatából — ahol protestánsok nem voltak — kimaradtak. Az instrukció teljes kézírata csak a magyar udvari kancellária iratai között maradt meg. Téves tehát a magyar és a külföldi irodalomban egyaránt elterjedt „cenzúrapátens” fogalma. Ilyen egységes jogszabály nem létezett, hacsak a kiindulópontot, az uralkodó sajátkezűleg fogalmazott vázlatát nem tekintjük annak.

Mindenesetre ez az eredeti császári kézirat adta meg a cenzúra-rendszer felvilágosult alapszínét. II. JÓZSEF elsősorban az egyházi hatóságok részéről jelentkező ellenállást törte le — ragaszkodott ahhoz, hogy minden írásmű, tehát még az imakönyvek és egyházi kiadványok „hasznos” mivoltát is az állami hatóság döntse el — majd az udvari cenzúrabizottság újjászervezésével (és a tanulmányi bizottság alá rendelésével) vetette meg intézményesen az új rendszer alapját. A cenzúrabizottság egyes tagjai már MÁRIA TERÉZIA alatt a felvilágosodás hatása alatt álltak — az új bizottságnak majdnem minden tagja felvilágosult, némelyikük éppen szabadkőműves hatás alatt áll.

Külön fejezetben szól SASHEGYI arról, miképp vezették be az új rendszert Magyarországon és Erdélyben. A magyar kancellária államjogi ellenvetései miatt a rendelet kiadása itt kerek egy évig (1782 június) húzódott. Annál tanulságosabb megfigyelni, hogy az eredetileg teljesen a vallási cenzúra szempontjaihoz ragaszkodó magyar kancellária hogyan veszi át egyre teljesebben JÓZSEF kulturális és pedagógiai szempontjait, sőt a józsefi frazeológiát is.

II. JÓZSEF az egyetlen bécsi cenzúrabizottságon kívül minden más hasonló bizottságot megszüntetett. Újra kellett tehát szervezni az addig a cenzúrával szorosan egybekötött revíziót. A revízió a rendőség és a vámhivatal kezelésébe utalta. A könyvek addigi hosszadalmas feltartóztatásának vizsgálat címén JÓZSEF végetvetett, és még az egyébként tilalmas könyvek behozatala elé sem vetett gátat, ha egyes utazók egyetlen példányáról volt szó; a revízió illetékessége alá tulajdonképpen csak a kereskedelmi célból, több példányban behozott művek tartoztak.

A könyv első részét SASHEGYI a könyv-
ipar és könyvkereskedelem helyzetének szentelt fejezettel zárja be. A könyv-
ipar és kereskedelem megítélésénél JÓZSEF

államgazdasági szempontok vezették: a lehető legnagyobb szabadság megengedése itt a termelés és a forgalom élénkítését is célozta. Ezért engedte meg JÓZSEF korlátlanul a külföldi könyvek utánnomását, a német írók és a német könyvkiadás minden tiltakozása, sőt a szerzői tulajdonról alkotott saját modernebb véleményének ellenére. Újságok utánnomása is meg volt engedve: az *Erlanger Zeitung*, és a *Leydener Zeitung* eredeti kiadását büntetés terhe alatt tilos volt terjeszteni Ausztriában, utánnomásukat viszont császári rendelet védte!

A könyv második részét SASHEGYI hosszú fejezettel nyitja meg, amelyben a józsefi „sajtószabadság” tartalmát elemzi. Érdekes adat ebben a fejezetben a tiltott könyvek jegyzékének eddig ismeretlen józsefi kiadása. A régi, MÁRIA TERÉZIA-féle jegyzék teljes revíziója után az addigi 4476 könyvből mindössze 900 maradt meg a tilalmasak jegyzékén, ezek is túlnyomóan az egykorú, úgynevezett „gálans” irodalom termékei; csak néhány (francia) filozófiai, egyházellenes és egy-két politikai okból tiltott könyv került a jegyzékre. A német irodalomból politikai okból KLOPSTOCK egyik ódája, erkölcsi okból GOETHE *Werthere* került indexre, de jellemző, hogy az utóbbinak a terjesztését hosszas vita után mégis megengedték.

A könyv utolsó fejezetei most már a cenzúra hatását tartalmi szempontból veszik vizsgálat alá a szellemi élet különböző területein, így a politikai irodalom, a tankönyvek, a tudományos irodalom, a vallásos írásművek és végül a dráma és a színház területén. Az eddigi tudományos irodalom JÓZSEF intézkedéseinek egyik sarkpontját látta az ún. „pátens” azon részeiben, amelyek a hírlapokat kivették az általános cenzúraszabályok alól, és a helyi hatóságok „rövid” elbírálása alá vetették. Nos, SASHEGYI megállapítja — amit ugyis sejtettünk —, hogy az uralkodót nem valami politikai szabadélvűség vezette, hanem egy praktikus ok — hogy ti. az újságoknak és röpiratoknak a megjelenése időhöz kötött, lehetetlen valami távoli központi hatóság alá utalni — meg egy elvi megfontolás; és számunkra az utóbbi az érdekesebb. JÓZSEF, akit a kulturális és pedagógiai felvilágosítás szempontja vezetett, az egykorú politikai sajtónak ilyen téren nem tulajdonított szerepet. „Csak” politikai tájékoztatót látott benne. Az egykorú sajtó valóban akkor kezdett kiemelkedni a pusztá „referáló” eszközből a véleményformáló orgánumból („véleménysajtó”) színvonalára. JÓZSEF trónralépésekor a bécsi sajtó még ezen a primitívebb színvonalon állt: a

hivatalos *Wiener Zeitung* is csak kommentár nélküli jelentéseket közölt. Már magasabb fokon álltak a folyóiratok, azért azok cenzúrája JÓZSEF alatt is szigorúbb. Csak-hogy a szabadabb kezelés — JÓZSEF tudta és akarata nélkül — a napisajtó javára vált: a lapok száma szaporodott, tartalmuk gazdagabbá, kritikusabbá vált. A pozsonyi lapok az erdélyi parasztmozgalmakról hoznak kellemetlen híreket, a Bécsben megjelenő *Magyar Kurir* pedig egyházi körök ellenkezését hívja ki. Az újság-cenzúra szigorítása, vallási és erkölcsi szempontok újbóli hangsúlyozása, végül a hírlapbéllyeg új adónemének bevezetése kísérik a „reakció újjászületésének” útját, amelynek SASHEGYI könyve utolsó fejezetét szenteli. Végső eredmény: JÓZSEF felülről, arisztokratikusan akarta vezetni a tömeget, a szabad sajtóban ennek eszközét látta. Az eredmény más lett: a szabad politikai sajtó autonómmá vált, közvéleményt alakított ki, a vezetést magának igényelte. A császár kényszerűen fordult szembe saját elképzeléseivel, utódai pedig a sajtót teljesen rendőri uralom alá rendelték, az újságokat a referálói színvonalra, a könyveket a „jó érzésű” irodalom területére szorították vissza.

SASHEGYI anyagban és megállapításokban egyaránt úttörő könyvével szemben alig hozhatunk fel kifogást. A fogalmakat itt-ott határozottabban lehetett volna megvilágítani, éppen azért, mert az eddigi cenzúra-irodalom nem tisztázta, csak összekuszálta őket. Így például szerintünk nem elég, amikor SASHEGYI ezt mondja: „a cenzúra ítéle, a revízió végrehajt” (67. l.); kettő közt a különbség az, hogy a cenzúra megjelent és meg nem jelent műveket egyaránt ítéle, míg a revízió alá csak a már megjelent, tehát külföldről behozott könyvek tartoznak.

SASHEGYI nem mindig idézi a megelőző irodalmat. Ennek nagy része teljesen elavult, de éppen elavultságukat jó lett volna megállapítani. Hiányzik a jegyzetekből a korra vonatkozó (és a cenzúrával is foglalkozó) irodalomtörténeti irodalom egy-két fontosabb műve.

Az Akadémiai Kiadó áldozatkész, szép kivitellel tisztelte meg az értékes művet. Kár, hogy néhány nyelvi félreértésen alapuló sajtóhiba benne maradt.

DEZSÉNYI BÉLA

Endre Moravek: Verzeichnis ungarischer Fachausdrücke und Abkürzungen aus dem Buch- und Bibliothekswesen mit Übersetzung ins Deutsche, Französische und Englische.
Unter Mitwirkung von Edith Bernáth-

Bodnár. Wien 1958, Österreichische Nationalbibliothek. 62 l. (Biblos-Schriften 17.)

Az elmúlt esztendő végén a bécsi Nemzeti Könyvtár kiadta a magyar könyv- és könyvtártudományi szakkifejezéseknek német, francia és angol nyelvre fordított kiegészítőjét. A Biblos-sorozatban jelent meg, melynek szerkesztője, a bécsi Nemzeti Könyvtár főigazgatója, Josef STUMMVOLL a szótár bevezetésében hangsúlyozza, hogy ezzel igen fontos segédeszközt kíván a katalogizáló könyvtáros kezébe adni. Ma már — az osztrák kollegák véleményére támaszkodva — bátran állíthatjuk, hogy a szótár valóban megfelelt a hozzá fűzött reményeknek.

A szótárösszeállítók az ezret meghaladó szóanyagot a mi abc-ünk szerint rendezték, és ebbe illesztették bele a szak-kifejezések rövidítéseit is. Az anyagban szerepelnek a szakterület rokonintézményeinek és a könyvkiadó vállalatoknak a nevei, illetőleg rövidítései is. A csillaggal jelölt rövidítéseket a Bibliográfiai Hivatkozás szabványából (MNOSZ 3404—51) vették át.

Az összeállítók műve a „vocabularium bibliothecarii” műfajhoz tartozik — melynek többek közt nagymesteri Henri LEMAITRE, Anthony THOMPSON, Walter MARTIN — a teljességre való törekvés igénye nélkül; éppen ezért nem célunk a hiányok kiegészítése. Csupán óhajként említjük, hogy az értékes szótár anyagát érdemes lett volna bővíteni — csak példaképp sorolunk fel néhányat a hiányzó szak-kifejezésekből: alkalmi lap, apró vagy kis nyomtatvány, árszabály, átírás (transcriptio), divatkép, divatlap, egyetemi jegyzet, hibás dátum, időszámításunk előtt, időszámításunk után, megszűnt, nem jelent meg, melléklap, hivatalos lap, vicclap, lapkivágat, rongált (példány), vezérfonal stb.

Míg a hiányok említése nem egyéb kritikai konvenciónál, hiszen az összeállítók sem beszélnek teljességről, szótárlások alkalmazását szívesen láttuk volna; például az irodalom szónál a bibliográfiára, ez különösen fontos lett volna a fordításban: bibliographisches Verzeichnis. A szinonimáknál elkerülhetetlen az utaló magyarázat. Helyes lett volna továbbá az intézmények, vállalatok, társaságok stb. neveinél rövidítéscik helyére a megfelelő oldalszámmal utalni, ugyanígy a rövidítésknél a feloldott elnevezésekre.

A rövidítésekről szólva, elképzelhető lett volna azokat külön betűrendben egymás mellé sorakoztatni, talán így egyszerűbb lett volna a külföldi könyvtárosok számára a szótár használata. Természetesen a magyar szakkifejezéseknek és fordításainak tipográfiai úton eszközölt meg-

különböztetése segítette volna elő legkönnyebben a használatot, erről azonban az előállítási technika miatt nem lehetett szó.

Hangsúlyozzuk, hogy megjegyzéseink semmit sem vonnak le a munka értékéből; biztosak vagyunk abban is, hogy nemcsak könyvtárosok, hanem a rokonterület szakemberei is számtalanszor haszonnal forgatják majd. Csak dicséret illeti meg a szerkesztőket: munkájukkal is hozzájárultak egyre emelkedőbb és külföldre is eljutó irodalmi termékeinknek megismeréséhez. MORAVEK Endre egyébként mostanában jelentette meg WEGER Imrével együtt a magyar—orosz könyvészeti kifejezések gyűjteményét.¹

Ez a szótár áttekinthetőbb szerkezetű az általunk ismertettnél: néhány szavas ajánló-tájékoztató bevezetés után következik a példákkal megvilágított használati utasítás, azután a szótár és külön fejezetben a rövidítések. Függelékben: 1. A végződések. 2. Számok átírása. 3. Tulajdonnevek átírása.

E szótárban már sok érvényesül azokból a szempontokból, amelyeket az előzőnél óhajtottunk volna. Már említettük: a rövidítések külön fejezetben találhatók. A szóanyag is bővebb, megvannak például: „megszűnt”, „hivatalos lap”, „vezérfonal” stb. — MORAVEK egyre céltudatosabb formában kezeli a „műfajt”, hogy a magyar könyv elterjedését határainkon túl ezúton is egyengesse. Reméljük, hogy még sok más nyelven is megjelenik a szakszótár.

D. SZEMZŐ PIROSKA

Mevisson, Werner: Büchereibau. Public-library building. Essen, 1958, Heyer Verl. 260 l.

A korszerű könyvtáráépítés és berendezés kérdése világszerte égetően jelentkezik. A könyvtárak differenciált funkciója és állományuk nagyságának változatossága olyan feladatok megoldására kényszeríti a könyvtárosokat és az építészeket, melyeknek eredménye ma az útkeresés jegyeit viseli. Megfelelő hagyományok nélkül az utóbbi két-három évtizedben épült könyvtárak — néhánytól eltekintve — kísérletek, anélkül, hogy ezt nyíltan vallanák. Az építészeti és a könyvtári praktikum szempontjai létrehozhatk ugyan tetszetős, a munka igényességének megfelelő műhelyeket, de végleges, követésre méltó példát nem igen adtak. MEVISSSEN művének je-

lentőségét elsősorban abban látjuk, hogy olyan példátartat közöl, melyben sok megszívlelendő szempontot találhatunk.

A szerző, aki könyvtáros és nem építész, könyvtárosok és építészek véleményét figyelembe véve írta meg művét, melyben 45 város 53 nyilvános könyvtárát elemzi. Az egyes részlegeket fényképeken mutatja be, és közli a könyvtárak tervrajzait. Az ismertetett könyvtárak 1947 és 1957 között épültek Németország, az Egyesült Államok, Kanada, a skandináv államok, Nagy-Britannia, Hollandia és Hawaii különböző városaiban.

A szerző alapelve, hogy a különböző könyvtártípusok és népművelési intézmények koordinátáinak metszéspontjában a nyilvános könyvtárat találjuk. Ebből adódik kettős funkciója. A nagyságtól függ, hogy csak a „minimális programot” tudja végrehajtani, tehát a szorosan vett könyvtári funkciókat tölti-e be, vagy pedig az ún. „teljes programot”, mely kiterjed egyéb népművelési feladatok ellátására is. Ebben az esetben a könyvtárnak több és nagyobb helyiséggel kell rendelkeznie, helyet kell adnia előadásoknak, megbeszéléseknek, vitáknak, filmelőadásoknak, hangversenyeknek, klubszobának stb. — A lakosság számától és a könyvanyag nagyságától függően MEVISSSEN 5 nagyság-csoportot különböztet meg: 2000 kötetig, 9000 kötetig, 25 000 kötetig, 50 000 kötetig és 50 000 kötetten felüli könyvtárakat. Lakosonként minimálisan egy kötettel számol.

A továbbiakban a szerző a nyilvános könyvtárak városon belüli elhelyezésének kérdését vizsgálja, mely függ a város nagyságától, fiókkönyvtár lététől stb. Mindenesetre helyes a könyvtárat a város központjában, ennek egy kevésbé zajos mellékutcájában vagy parkírozott terén elhelyezni. A könyvtárakat a következő típusokra osztja: *Üzletitípus*, amelynek homlokzata olyan, mint egy hatalmas kirakat. A *parkitípus*nál a könyvtár egyik frontja nagy üveglakokkal a parkra néz, vagy átrium-szerűen épült, és így egy belső, ún. olvasókeretet vesz körül. A *zárt típus* a régebben épült könyvtáraknak megfelelően zárt. Nagyon gyakoriak a *kevert típusok*, melyekben az említett típusok fő alkotóelemei kapnak részt.

A fő irányelvek leszögezése és ismeretése után MEVISSSEN táblázatba foglalja a könyvtár helyigényét a kötetek számától és a minimális, illetve teljes program

¹ *Magyar könyvészeti kifejezések és rövidítések kis orosz szótára.* — *Kratkij szlovar*¹ vengerszkij bibliograficeszkij terminov i szokrascsenij. Bp. 1959, MTA. 48 l. (A MTA Könyvtárának kiadványai 15.)

megvalósításától függően. Ezután részletesen ismerteti a különböző funkciójú termeket, a belső adminisztrációs helyiségeket, a könyvkiválasztás és kölcsönzés helyiségét, az öltözőket, a természetes és mesterséges világítás, valamint a fűtés és szellőztetés, a hangszigetelés problémáit.

Az eddig elmondottak tulajdonképpen csak bevezetőként szolgáltak MEVISSEN-nek a részletes példatárhoz, melyben az öt nagyságtípusnak megfelelően tervrajzokat és fényképeket, valamint részletes elemzést nyújt az egyes könyvtárakról. Ugyanezt a tárgyalásmódot követi a gyermekkönyvtárakat, az ifjúsági könyvtárakat, valamint a nyilvános könyvtár és az iskola viszonyát tárgyaló fejezetekben. — A mű a könyvtári bútorok ismertetésével zárul. A szerző fényképekkel illusztrálja a polc-variációkat és azok méreteit, a kocsikat, a folyóiratszekrényeket, az aktatáska-gardero-be-ot, kölcsönzési és egyéb könyvtárosi munkahelyeket, stb.

A könyv a német szöveggel párhuzamosan teljes angol szöveget is ad. Nagy értéke, hogy a szöveget bőven — 273 tervrajzzal, fényképpel, rajzzal — illusztrálja.

L. MESTERHÁZI-NAGY MÁRTA

Jugáreanu, Veturia: Bibliographie der siebenbürgischen Frühdrucke. Hrsrg. vom Hermannstädter Brukenthalmuseum unter Mitarbeit v. Elisabeth SOLTÉSZ-JUHÁSZ. Baden-Baden. Heitz 87, 3 l. (Bibliotheca bibliographica Aureliana. 1.) (Fénynyomat.)

Minden régi könyvekkel foglalkozó könyvtáros és könyvbarát rendkívüli örömmel fogadja a baden-badeni HEITZ cég kezdeményezését, a XVI. századi könyvek könyvészetének kiadását. Az e célból indított sorozat első négy száma az erdélyi és jugoszláviai nyomtatványokat, a török tárgyú műveket és a korszakra vonatkozó bibliográfiákat veszi számba. Számunkra természetesen az első a legjelentősebb.

Az előszó és a bevezetés rövid áttekintést ad Erdély régi nyomdáinak és a Brukenthal Múzeumnak a történetéről. Ezt követi 380 nyomtatvány felsorolása a szerzők szerinti betűrendben, rövid — nem betűhív — címmel, impresszum-adatokkal és a lelőhelyre vagy irodalomra utaló, néha a tartalmat is magyarázó jegyzetekkel.

JUGÁREANU bibliográfiájának behatóbb vizsgálatából arra következtethetünk, — noha e tekintetben a bevezetés semmit sem mond, — hogy ez nem véglegesnek

szánt szöveg, hanem csak munkaeszköz egy teljes, a lelőhelyeket is feltüntető műhöz. Valószínűleg eljuttatják minden olyan román könyvtárnak, amelyikről feltételezik, hogy XVI. századi anyagot őriz, és majd a visszaküldött, kiegészített példányok alapján állapítják meg: milyen könyvek maradtak ki belőle, melyik munka hol található. Erre az ideiglenes jellegre utal az alacsony példányszámon (tudomás szerint kétszáz) és az „Erste Auflage” jelzésen kívül különösen a jegyzetek rövidsége is.

Az ilyen ritka, régi művek könyvésze feltétlenül kell, hogy tartalmazza a lelőhelyeket, márpedig ez a felsorolt nyomtatványoknak kb. a felénél hiányzik, olyan esetekben is, amikor SZABÓ Károly többet említ, hogy XVI. századi anyagot őriz, és megjelenése óta egyrészt sok új munka, új példány lett ismeretessé, másrészt az államosítások és egyéb változások következtében sok lelőhely megváltozott. A megadott lelőhelyek közt összesen 29 könyvtárat találunk — 14 magyarországit, 8 románait és 7 egyéb külföldit —, de hiányoznak olyan fontos gyűjtemények, mint a segesvári gimnázium könyvtára, vagy a marosvásárhelyi TELEKI téka.

JUGÁREANU irodalmi utalást a jegyzetben csak akkor közöl, ha lelőhelyet nem említ, és ilyenkor is csak egyet, többnyire TRAUSSCH három kötetes *Schriftsteller-Lexikonját* vagy SZABÓ *Régi magyar könyvtárát*. Ez hiány, mert így az azonosítás sok esetben nehézségbe ütközik. Zavart okoz, hogy a *Régi magyar könyvtár* első kötetére való hivatkozásoknál a SZABÓ által adott tételeszámot közli, a második kötetnél viszont a lapszámokat.

Az azonosítást megnehezíti az is, hogy az impresszumban sok esetben hiányoznak a zárójelek, s így nem derül ki, hogy a szerző melyik hely- vagy nyomdásznevet, évszámot írta le a címlap alapján, melyiket kolofonból, előszóból és melyiket idegen forrás alapján. Előfordul az is, hogy a könyvön a latinos *Coronae* található, JUGÁREANU mégis *Kronstadtot* ír le megjelenési helynek, így pld. Matthias HEHLER *Brevis confessiojánál*. (Jug. 165, Szabó II. 89)

Következetlen a mű célkitűzése megvalósításában. Az Erdélyben nyomtatott művek bibliográfiája akar lenni, de felsorolja, meglehetősen önkényesen, néhány erdélyi írónak külföldi műhelyekből kikerült művét, összesen harmincat. Például Michael BÜTTNER két Wittenbergában megjelent művét részletesen ismerteti (Jug. 56, 57), míg HONTERUSnak krakkói és bázeli könyveit csak röviden említi, lelőhely és irodalmi utalás nélkül (Jug. 194—

196), pedig SZABÓNÁL mind a négy megvalósítható (RMK. III. 281, 282, 306, 307). OLÁH Miklósnak 1560-ban Bécsben nyomtatott művét megtalálhatjuk benne (Jug. 280), de ugyanennek a munkának egy évvel későbbi kiadását már nem. (Szabó III. 484) GYULAI Pál csak Kolozsvárott megjelent *Commentariúsá*val szerepel (Jug. 164), pedig van ennek egy római kiadása is. (Szabó III. 713).

Az erdélyi írók nagy részénél munkáik felsorolását pár soros életrajzi vázlat vezeti be. Ilyent találunk Georg DEIDRICHről, MELIUSZ Péterről, sőt PRIMÓZ Truberről is, holott ez utóbbi nem erdélyi, és munkái, — mint JUGÁREANU maga említi — Tübingában jelentek meg, Erdélyt csak üldözői megtévesztésére írta rá nyomdahelynek. (Jug. 352, 353).

A címlap SOLTÉSZ Zoltánnét közreműködőként említi, az azonban nem derül ki sehonnan, hogy miben áll ez a közreműködés. Valójában a magyar nyelvű anyagot átnézte, javította és kiegészítette. Kár, hogy javításai több esetben elkerültek a szerző figyelmét, és hogy nem küldtek neki korrektúrárt. Emiatt több sajtóhiba és tévedés van a szövegben, például . . . 350. tételnél: a Trója históriájáról szóló könyvet 1576-ban nem adhatta ki az 1574-ben elhunyt HELTAI, hanem csak az özvegye.

Az említett hiányosságok és következtetések mellett is jól használható a bibliográfia, s ezt a használhatóságát emelik a megjelenési helyek és nyelvek szerint összeállított mutatók. Hasznos abból a szempontból is, hogy tartalmazza a Brukenenthal Múzeumban található összes XVI. századi erdélyi vonatkozású nyomtatványt. Értékét emeli a sok hasonmás, melyekből jól megismerhető a XVI. századi erdélyi nyomdász-művészet. A hiányokat attól a vágytól vezettetve emeltem ki, hogy ezeket sikerüljön a második kiadásból kiküszöbölni.

VÉRTESSY MIKLÓS

Nemzetközi élelmészügyi bibliográfia. BAKER E. A. — FOSKETT D. J.: *Bibliography of Food. A select International Bibliography of Nutrition, Food and Beverage Technology and Distribution 1936—56.* London, 1958, Butterworths Scientific Publications. 331 l.

Az élelmészügy olyan komplex területe a tudománynak és a gyakorlati életnek, amely egyaránt érinti a mezőgazdaságot, az ipart, az államigazgatást, a vegyészetet, a demográfiát és e találmányokra kiragadott területeken kívül is számos egyéb

vonatkozással rendelkezik. Éppen ezért figyelmet érdemel egy olyan kiadvány, amely nemzetközi méretben kísérel meg átfogni az élelmészügyi komplex irodalmát. A BAKER-FOSKETT bibliográfia azonban még ennél is többre vállalkozik, ugyanis a szokásos irodalomfeltáráson kívül a megfelelő szakcsoportokban pl. a „cukor”-szakcsoportban ismerteti a cukorral foglalkozó referálólapokat, szakfolyóiratokat, nemzetközi és állami szervezeteiket (kutatóintézeteket, egyesületeket stb.) is. A bibliográfia tehát tulajdonképpen átfogó referencemunka az élelmészügyről, amely a szakirodalmi feldolgozáson túlmenően címértékelési és folyóiratrepertórium funkciókat is betölt. Mindez a bibliográfia gyakorlati használhatóságát nagyban növeli, és ezáltal valóban kitűnő tájékoztatói munkaeszközzé válik. Könyvészeti-műfaji szempontból tehát a bibliográfia fogalmának kibővülése gyakorlati alkalmazásának egyik lehetséges változatát is bemutatja az élelmészügyi bibliográfia.

A kötet feléleli az élelmészügyi termelési, élelmiszeripari, kutatási, igazgatási, kereskedelmi vonatkozásainak összességét. Az egyes szakcsoportokon belül a tagolás nagyjából a következő: (példaképpen a „tej és tejtermékek” csoportban) bibliográfiák és referáló szemlék, folyóiratok, technológia, termékek, táplálkozási vonatkozások, higiéné, piac és elosztás, szervezetek (országokként). A részletes tartalomjegyzék mellett név- és tárgymutató könyvnyitja meg az eligazodást.

RÓZSA GYÖRGY

Hazai könyvtártudományi irodalom. 1959. IV. negyed

ALBERT Gábor — SZEMZŐ Piroska, D. — VIZKELETY András: *Schiller [Friedrich] Magyarországon.* [Bibliográfia.] Összeáll. — Bev. TURÓCZI-TROSTLER József. [Kiad. az] Országos Széchényi Könyvtár. Bp. 1959. 277 l. (Új bibliográfiai füzetek 3.)

(BÁRDOS László — KRAJCÁR Imre — SZAKÁCS Sándor): *Tanácsadó a könyvtárak ismeretterjesztő munkájához.* (Kiad. a József Attila Megyei Könyvtár Tatabánya.) 1959. 30 l. (A Komárom Megyei Könyvtári Híradó Módszertani Füzetek 4.)

Bibliográfia a munkatermelékenység kérdéseiről. (Szerk. FERENCZY Ödönné, RÓZSA György.) Bp. 1959, MTA Közgazdaságtud. Int. házi soksz. 110 l. (A M[agyar] Tudományos] A[kadémia] Közgazdaságtudományi Intézete Könyvtárának kiadványai I.) *Budapest munkásmozgalma 1919—1945* Bibliográfia. (Szerk. ZOLTÁN József. Mun

katárs ROZSGONYINÉ PÖSCHL Aranka. Bev. REMETE László. Munkatársak BAÁN Kálmán, BERZA László stb.) 1—3. köt. Bp. 1959, Föv. Szabó Ervin Könyvtár. 1098 l., 60 t.

Címjegyzék és útmutató a falusi könyvtárak állománygyarapításához. [Kiad. az] Országos Széchényi Könyvtár. Bp. 1959. 66 l.

DOMANOVSKY Ákos: *A könyvtári címléírás irányelvei és a testületi szerző.* Bp. 1959, A Könyvtárügyi Tanács kiadványa. 74 l.

(FLEISCHER Marika): *A budapesti könyvtárak filmszakkönyvei.* Központi címjegyzék. (Összeáll. —) [Kiad. a] Filmtudományi Intézet. Bp. 1959. 332 l. (Klly. a Filmtudományi és Gazdasági Tájékoztatóból.)

Folyóiratok fedőlapja, belső elrendezése. MSZ 3405—59. Kidolg. a Magyar Szabványügyi Hivatal. Bp. 1959, Közgazd. és Jogi Kiadó. 6 l.

(GÁRDONYI Imréné — RUDAS Klára): *Újságrajzok. 1919. Forradalmi szatira az egykorú újságok rajzaiban.* [Bev.] MÁTÉ György. Bp. 1959, Képzőműv. Alap. 17 l., 55 t.

GALLAI Ervin: *A tudományos szakkönyvtár a mezőgazdaság szolgálatában.* Bp. 1959, Orsz. Mezőgazdasági Könyvtár. 92 l. (Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ Közleményei 2.)

HAYDN, Joseph: *Symphonie fis-moll. (Abschieds-Symphonie).* Faksimilewiedergabe des Haydn-Autograph's. Aufbewahrt in der Nationalbibliothek Széchényi. Vorwort von László SOMFAI. Bp. 1959, Akad. Kiadó. 64 l.

[Hódmezővásárhely. Megyei Könyvtár.] *A Csongrád megyei színműtár jegyzéke.* Kiad. a Csongrád megye Tanács V. B. Művelésügyi Osztálya. [Hódmezővásárhely], 1959. 31 l.

HORVÁTH János: *A könyv szedése és tördelése.* Bp. [1959], Nyomda-, a Papír- és a Sajtó Dolgozó Szakszerv. és a Könyvüip. Min. Nyomdaip. Ig. 30 l.

[Huszonkét] *22 röplap-dokumentum. Faksimilék az illegális Kommunista Párt röplapcéduláiból az MSZMP Kongresszusa tiszteletére.* Kiállítások rendezéséhez. Bp. 1959, Föv. Szabó Ervin Könyvtár. 22 lev.

Iskolai könyvtárosok tájékoztatója. 2. (Szerk. WALDAPFEL Eszter, V.) Bp. 1959,

Tankönyvkiadó. 24 l. (Az Országos Pedagógiai Könyvtár kiadványai.)

JOÓS Ferenc—FENYVESSINÉ GÓHR Anna: *Az első kecskeméti könyvnyomda története és kiadványainak bibliográfiája* [Kiad. a] Bács-Kiskunmegyei Katona József Könyvtár. Kecskemét, 1959. 102 l., 11 t.

Könyvtári osztályozás 1. BABICZKY Béla: *Az osztályozás története és elmélete.* [Kiad. az] Eötvös Loránd Tudományegyetem. 2. jav., átd. kiad. Bp. 1959. 162 l.

Magyar filmográfia 2. Összeáll. KOVÁCS Ferenc. Munkatárs PÓR Irén. [Kiad. a] Színháztudományi és Filmtudományi Intézet. Bp. 1959. 206 l.

A Magyar Tanácsköztársaság plakátjai az Országos Széchényi Könyvtárban. Leíró katalógus. Összeáll. MUNKÁCSI Piroska. Bp. 1959, Országos Széchényi Könyvtár. 249 l.

Magyarországon található külföldi orvosi folyóiratok 1958—1859 évi lelőhely jegyzéke. [Kiad. az] Orvostudományi Dokumentációs Központ. Bp. 1959. 187 l.

RÓZSA György: *A világ társadalomtudományi folyóiratainak repertóriuma.* Bp. 1959, Akad. Kiadó. 423—426. l. (Klly. a Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történeti Tudományok Osztályának Közleményeiből.)

SZABÓ Ervin: *Magyar nyelven megjelent könyvtártudományi, művelődéspolitikai cikkeinek, tanulmányainak és kritikáinak gyűjteménye. 1900—1918.* (— könyv- és folyóirat ismertetéseinek bibliográfiája. — idegen nyelven megjelent könyvtártudományi és kritikai cikkeinek és tanulmányainak bibliográfiája.) Összeegv., jegyz. ell. és sajtó alá rend. TISZAY Andor. [Bev.] KÓHALMI Béla. Kiad. a Szabó Ervin Könyvtár. Bp. 1959. 746 l., 11 t. (Könyvtárosok kiskönyvtára 1.)

[Szeged. Egyetemi Könyvtár.] *A Szegedi Egyetemi Könyvtár tájékoztatója.* Szeged, 1959. 15 l.

TIBORC Zsigmond: *Az eszperantó Magyarországon.* Bibliográfia. [Kiad. a] Föv. Szabó Ervin Könyvtár. Bp. 1959. 65 l.

TRÓCSÁNYI Zoltán: *Impresszum nélküli nyomtatványok és töredékek meghatározása.* Bp. 1959, Akad. Kiadó. 21—50. l. (Klly. a Filológiai Közlemből.)

Összeállította: H. IZSÓ LIVIA

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója.

Műszaki felelős: Pataki Ferenc

A kézirat nyomdába érkezett: 1930. I. 25. — Példányszám: 950. — Terjedelem: 10·75 (A/5 ív.)

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető: Posta Központi Hirlap Irodánál, Bp., V. József nádor-tér 1. Távbeszélőszám: 180—850. Előfizetési ár: 1 évre Ft. 60.—, Csekk számlaszám egyéni előfizető részére: 61,257. Közülteknek: 61,066.

TARTALOM

<i>Sebestyén Géza—Farkas László</i> : Új Nemzeti Könyvtárunk a Várban. — The new home of the National Széchényi Library	101
<i>Karsai Géza</i> : 'Az Anonymus-kódex keletkezéséhez. — The symbols in the initial P in the Gesta Hungarorum by Anonymus	149

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

<i>Osatkai Endre</i> : 150 éves hirdetések inas-szegődtetéséről	176
<i>Papp Ivánné</i> : Arany János és a tiszaujlaki könyvtár	177
<i>Varró István</i> : Szabó Ervin és a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Könyvtára	183

FIGYELŐ

<i>Farkasné Tauber Márta</i> : Poliglot magyarázó szótárak szerepe a szakirodalmi tájékozódásban	194
<i>Csapodiné Gárdonyi Klára</i> : A kéziratgyűjtemények új típusai	196
<i>Dávid Katalin</i> : A Művészettörténeti Dokumentációs Központ munkájáról ..	201
Hírek: <i>Ráth-Végh István (Tiszay Andor)</i> — Francia Könyvkiállítás (<i>Fogarassy Miklós</i>) — Nemzetközi katalógizálási konferencia (<i>Szigethy Jolán</i>) —..	204

SZEMLE

Lenin. Bibliográfia születésének 90. évfordulójára. (Ism. <i>Kenyeres Ágnes</i>)	206
Karacs Ferenc térképészítő-rézmetsző művész (1770—1838) (Ism. <i>Nagydiósi Gézáné</i>)	207
A retrospektív magyar nemzeti filmográfia első kísérletéről (Ism. <i>Papp István</i>)	207
Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve. 1957 (Ism. <i>Csúry István</i>)	209
Könyv és könyvtár (Ism. <i>Papp István</i>)	212
A magyar Tanácsköztársaság plakátjai az Országos Széchényi Könyvtárban (Ism. <i>Nyilas Márta</i>)	214
Az Országos Pedagógiai Könyvtár kiadványai (Ism. <i>Simon Mária Anna</i>)	215
Domanovszky Ákos: A könyvtári címleírás irányelvei és a testületi szerző (Ism. <i>Szelle Béla</i>)	216
Tiborc Zsigmond: Az eszperantó Magyarországon (Ism. <i>T. A.</i>)	217
Rózsa György: A közgazdasági kutatás forrásai és segédletei (Ism. <i>Weger Imre</i>) ..	217
Oskar Sashegyi: Zensur und Geistesfreiheit unter Joseph II. (Ism. <i>Dezsényi Béla</i>)	218
Endre Moravek: Verzeichnis ungarischer Fachausdrücke und Abkürzungen aus dem Buch- und Bibliothekswesen mit Übersetzung ins Deutsche, Französische und Englische (Ism. <i>D. Szemző Piroška</i>)	220
W. Mevissen: Büchereibau (Ism. <i>L. Mesterházi-Nagy Márta</i>)	221
V. Jugáreanu: Bibliographie der siebenbürgischen Frühdrucke (Ism. <i>Vértessy Miklós</i>)	222
Nemzetközi élelmészügyi bibliográfia (Ism. <i>Rózsa György</i>)	223
Hazai könyvtártudományi irodalom (Összeáll. <i>H. Izsó Livia</i>)	223

Ára : 20,— Ft
 Előfizetés egy évre 60,— Ft

TABLE DES MATIÈRES

<i>G. Sebestyén—L. Farkas</i> : Le nouveau bâtiment de la Bibliothèque nationale hongroise (Avec résumé en anglais)	101
<i>G. Karsai</i> : L'origine du manuscrit d'Anonymus (Gesta Hungarorum) (Avec résumé en anglais)	149

CONTRIBUTIONS HISTORIQUES

<i>E. Osatkai</i> : Annonces d'il y a 150 ans concernant l'engagement des apprentis imprimeurs	176
<i>M. Papp</i> : János Arany et la bibliothèque publique de Tiszaújlak	177
<i>J. Varró</i> : Ervine Szabó et l'histoire de la Bibliothèque de la Chambre de Commerce et d'Industrie à Budapest	183

CHRONIQUE BIBLIOTHÉCONOMIQUE

<i>M. Tauber Farkas</i> : Le rôle des dictionnaires encyclopédiques polyglottes dans le service d'information	194
<i>K. Csapodi</i> : Nouveaux types des collections de manuscrits	196
<i>K. Dávid</i> : Le travail du Centre de documentation d'histoire de l'art	201
<i>Nouvelles</i> : Ráth-Végh István (<i>A. Tiszay</i>) — Exposition des livres français (<i>M. Fogarassy</i>) — Conférence internationale sur le catalogue (<i>J. Szigethy</i>)	204

COMPTES-RENDUS CRITIQUES

Lenin. Bibliográfia (<i>Á. Kenyeres</i>)	206
Karacs Ferenc térképészítő-rézmetsző művész (1770—1838) (<i>G. Nagydiósi</i>)	207
Premier essai de la filmographie nationale hongroise retrospective. (<i>I. Papp</i>)	207
Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve. 1957 (<i>I. Oszúry</i>)	209
Könyv és könyvtár (<i>I. Papp</i>)	212
A Magyar Tanácsköztársaság plakátjai az Országos Széchényi Könyvtárban (<i>M. Nyilas</i>)	214
Les publications de la Bibliothèque centrale de pédagogie (<i>M. A. Simon</i>)	215
Domanovszky Ákos: A könyvtári címléírás irányelvei és a testületi szerző (<i>B. Szelle</i>)	216
Tiborc Zsigmond: Az eszperantó Magyarországon (<i>T. A.</i>)	217
Rózsa György: A közgazdasági kutatás forrásai és segédletei (<i>I. Weger</i>)	217
Oskar Sashegyi: Zensur und Geistesfreiheit unter Joseph II. (<i>Béla Dezsényi</i>)	218
Endre Moravek: Verzeichnis ungarischer Fachausdrücke und Abkürzungen aus dem Buch- und Bibliothekswesen mit Übersetzung ins Deutsche, Französische und Englische (<i>P. D. Szemző</i>)	220
W. Mevissen: Büchoreibau (<i>M. L. Mesterházi-Nagy</i>)	221
V. Jugăreanu: Bibliographie der siebenbürgischen Frühdrucke (<i>M. Vértessy</i>)	222
E. A. Baker — D. J. Foskett: Bibliography of Food (<i>Gy. Rózsa</i>)	223
<i>Vient de paraître</i> (<i>L. H. Izsó</i>)	223